

Tvegana raba digitalne tehnologije med mladimi v Sloveniji

Tvegana raba digitalne tehnologije med mladimi v Sloveniji. Poročilo raziskave.

Izdajatelj:

Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani

Projekt:

Krepitev digitalnega državljanstva v slovenskih vzgojno-izobraževalnih zavodih (DIGI.DR)

Avtorji:

dr. Barbara Brečko, Lea Vaupotič

Oblikovanje:

Jasmina Ploštajner

Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje ter Evropska unija – NextGenerationEU

 REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

 NAČRT ZA
OKREVANJE
IN ODPORNOST

 Financira
Evropska unija
NextGenerationEU

KAZALO

UVOD	5
Prekomerna raba digitalnih naprav	5
Škodljive vsebine in spletni trendi	6
METODOLOGIJA	8
Anketni vprašalnik	8
Struktura respondentov	9
UPORABA MOBILNEGA TELEFONA IN APLIKACIJ	10
ZADRŽEVANJE NA PLATFORMAH IN ZAZNANA PREKOMERNA RABA	14
Občutek prekomerne rabe na družbenih omrežjih	14
Oblikovalske značilnosti platform	17
Prilagojeni oglasi	19
TVEGANJA NA DRUŽBENIH OMREŽJIH	21
Škodljive vsebine	21
Nevarni izzivi	35
Deepfake	39
ZAKLJUČNE MISLI	42
VIRI	43

Kazalo slik

- Slika 1: Porazdelitev po spolu glede na stopnjo izobraževanja 9
- Slika 2: Razporeditev osnovnošolcev po razredih 9
- Slika 3: Razporeditev srednješolcev po letnikih 9
- Slika 4: Velikost naselja iz katerega prihajajo respondenti 9
- Slika 5: Dnevni čas uporabe mobilnega telefona glede na stopnjo šolanja 10
- Slika 6: Vsakodnevna uporaba najbolj priljubljenih družbenih omrežij med osnovnošolci 11
- Slika 7: Vsakodnevna uporaba najbolj priljubljenih družbenih omrežij med srednješolci 11
- Slika 8: Dnevni povprečen čas uporabe družbenih omrežij 12
- Slika 9: Dnevni povprečen čas uporabe družbenih omrežij glede na spol v OŠ 12
- Slika 10: Dnevni povprečen čas uporabe družbenih omrežij glede na spol v SŠ 13
- Slika 11: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na stopnjo izobraževanja 13
- Slika 12: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na spol in stopnjo izobraževanja 15
- Slika 13: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na posamezne razrede OŠ 16
- Slika 14: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na vrsto srednješolskih programov 16
- Slika 15: Vpliv funkcionalnosti družbenih omrežij na podaljšano uporabo glede na stopnjo izobraževanja 17
- Slika 16: Vpliv funkcionalnosti družbenih omrežij na podaljšano uporabo glede na spol v OŠ 18
- Slika 17: Vpliv funkcionalnosti družbenih omrežij na podaljšano uporabo glede na spol v SŠ 19
- Slika 18: Zaznavanje prilagojenih oglasov med osnovnošolci in srednješolci 19
- Slika 19: Zaznavanje prilagojenih oglasov med osnovnošolci in srednješolci glede na spol 20
- Slika 20: Videne neprimerne vsebine na družbenih omrežjih glede na stopnjo šolanja 21
- Slika 21: Videne neprimerne vsebine na družbenih omrežjih glede na spol v OŠ 22
- Slika 22: Videne neprimerne vsebine na družbenih omrežjih glede na spol v SŠ 22
- Slika 23: Način stika z neprimernimi vsebinami glede na stopnjo izobraževanja 23
- Slika 24: Način stika z neprimernimi vsebinami glede na spol v OŠ 24
- Slika 25: Način stika z neprimernimi vsebinami, glede na spol v SŠ 24
- Slika 26: Pogostost opažanja neprimernih vsebin na družbenih omrežjih 25
- Slika 27: Pogostost opažanja neprimernih vsebin na družbenih omrežjih glede na spol v OŠ 25
- Slika 28: Pogostost opažanja neprimernih vsebin na družbenih omrežjih glede na spol v SŠ 26
- Slika 29: Počutje ob stiku z vsebino 26
- Slika 30: Počutje ob stiku z vsebino glede na spol v OŠ 27
- Slika 31: Počutje ob stiku z vsebino glede na spol v SŠ 27
- Slika 32: Deljenje izkušnje z neprimerno vsebino z drugimi 28
- Slika 33: Deljenje izkušnje z neprimerno vsebino z drugimi glede na spol v OŠ 28
- Slika 34: Deljenje izkušnje z neprimerno vsebino z drugimi glede na spol v SŠ 29
- Slika 35: Prijava vsebine na spletu 29

Slika 36: Prijava vsebine na spletu glede na spol 29

Slika 37: Odstranitev vsebine po prijavi 30

Slika 38: Odstranitev vsebine po prijavi glede na spol 30

Slika 39: Zaznava skrb vzbujujočih vsebin in aplikacij 31

Slika 40: Zaznava skrb vzbujujočih vsebin in aplikacij glede na spol 31

Slika 41: Vrste spornih vsebin in aplikacij, na katere so naleteli mladostniki 32

Slika 42: Vrste spornih vsebin in aplikacij, na katere so naleteli mladostniki glede na spol v OŠ 33

Slika 43: Vrste spornih vsebin in aplikacij, na katere so naleteli mladostniki glede na spol v SŠ 34

Slika 44: Srečanje z nevarnimi spletnimi izzivi 35

Slika 45: Srečanje z nevarnimi spletnimi izzivi glede na spol 35

Slika 46: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih 36

Slika 47: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na spol v OŠ 36

Slika 48: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na spol v SŠ 37

Slika 49: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na razred OŠ 37

Slika 50: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na vrsto SŠ 38

Slika 51: Seznanjenost z deepfake posnetki 39

Slika 52: Seznanjenost z deepfake posnetki glede na spol 39

Slika 53: Izpostavljenost videom, ki bi lahko bili deepfake 39

Slika 54: Izpostavljenost videom, ki bi lahko bili deepfake glede na spol 40

Slika 55: Stališča do deepfake posnetkov 40

Slika 56: Stališča do deepfake posnetkov glede na spol 41

UVOD

Digitalna tehnologija je postala del vsakdanjih rutin mladostnikov in pomembno vpliva na njihove socialne odnose in doživljanje sveta. Velik del njihovega družbenega, izobraževalnega in prostočasnega delovanja danes poteka v digitalnem okolju, zato jim splet predstavlja pomemben prostor socializacije, učenja in zabave, hkrati pa je tudi prostor različnih tveganj in izzivov.

V letu 2025 je bila v okviru projekta Digitalno državljanstvo v vzgojno-izobraževalnih zavodih (DIGI.DR) med srednješolci ter učenci zadnje triade osnovne šole izvedena obsežna raziskava o rabi digitalnih tehnologij in družbenih omrežij, načinih odklopa od zaslonov ter izkušnjah z neprimernimi in škodljivimi vsebinami, spletnim nasiljem, občutki obremenjenosti in drugimi vidiki negativnega doživljanja digitalnega okolja. Pričujoče poročilo predstavlja rezultate sklopov, ki se povezujejo s tvegano rabo digitalne tehnologije.

Prekomerna raba digitalnih naprav

Negativne posledice

Kljub številnim priložnostim digitalno okolje odpira vprašanja o vplivu tehnologij na dobrobit mladih. Po pediatričnih priporočilih naj bi mladostniki zaslone uporabljali največ dve uri na dan, nekatere raziskave pa kot pomemben prag izpostavljajo približno štiri, saj se pri višji izpostavljenosti pogosteje pojavljajo značilnosti problematične rabe mobilnih telefonov (Berchtold idr., 2018; Cha idr., 2023; Združenje za pediatrijo idr., 2021).

V zadnjih letih mobilne telefone mladi uporabljajo že pri vedno nižji starosti, hkrati se vse prej vključujejo v družbena omrežja ter na napravah preživijo vedno več časa (Dempsey idr., 2020; Smahel idr., 2020). Mednarodna raziskava HBSC je na primer pokazala porast problematične rabe družbenih medijev med mladostniki z 7 % leta 2018 na 11 % leta 2022 (Boniel-Nissim idr., 2024). Dolgotrajna izpostavljenost zaslonom je prepoznana kot dejavnik tveganja za internalizirane in eksternalizirane težave, ki se kažejo v večji anksioznosti in depresivnosti ter v vedenjskih izzivih, kot so raba psihoaktivnih snovi, slabša kakovost spanja in večja impulzivnost (Berchtold idr., 2018; Cha idr., 2023; Choi idr., 2025).

Zaznana prekomerna raba

Negativni izidi uporabe zaslonov pa se ne porazdelijo nujno premo sorazmerno s časom, saj sam obseg ne zajame načina, kako posameznik tehnologijo uporablja, niti tega, ali mu povzroča težave pri samoregulaciji, na primer občutek, da se težko odklopi ali da uporaba posega v druge dejavnosti (Carter idr., 2024). Pri poročanju o rabi lahko hkrati prihaja do razhajanj med dejansko zabeleženo in samooocenjeno uporabo digitalnih naprav (Parry idr., 2021).

Za razumevanje negativnih izidov zato ni ključen le čas, temveč tudi subjektivni občutek, da digitalne tehnologije zavzemajo več časa ali pozornosti, kot je posameznik nameraval (Carter idr., 2024). To pa ni nujno zgolj posledica individualnih odločitev, temveč je lahko povezano tudi z načinom zasnove platform, na katere so mladi še posebej občutljivi. K temu

pomembno prispevajo oblikovalske značilnosti, kot so neskončno drsenje, kratki videoposnetki, algoritemsko priporočanje vsebin in potisna obvestila.

Oblikovalske lastnosti platform

Takšne oblikovalske strategije se v literaturi pogosto opisujejo kot manipulativni vzorci oziroma t. i. dark patterns, saj so usmerjene v povečevanje angažiranosti uporabnikov (Gray idr., 2018). Posledično se lahko posamezniki na platformah zadržujejo dlje, kot so sprva nameravali ali želeli, hkrati pa so bolj izpostavljeni personaliziranim vsebinam, oglasom in drugim potencialnim tveganjem (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2024).

Prilagojeni oglasi so oblika digitalnega oglaševanja, ki temelji na podatkih o interesih, vedenju in spletnih aktivnostih posameznika (Yeo idr., 2025). Njihov cilj je, da je oglas čim bolj relevanten za osebo, ki ga vidi, saj izhajajo iz predpostavke, da ljudje več pozornosti namenijo vsebinam, ki so z njimi osebno povezane. Na ta način naj bi pritegnili več pozornosti ter spodbudili bolj pozitiven odnos do izdelka ali blagovne znamke.

Vendar prilagojeni oglasi poleg večje učinkovitosti lahko sprožajo tudi občutek nadzora, vsiljivosti in skrbi glede zasebnosti. Prav zaradi uporabe napredne analitike in ciljanja predstavljajo pomemben vidik razprav o tveganjih v digitalnem okolju, ker lahko močna personalizacija vpliva na vedenje uporabnikov, spodbuja impulzivne odločitve ter krepi potrošniške vzorce (OECD, 2021; Yeo idr., 2025).

Škodljive vsebine in spletni trendi

Škodljive vsebine

Do škodljivih vsebin mladi pogosto pridejo zaradi algoritmičnih priporočil in oblikovalskih značilnosti platform, ki spodbujajo nadaljnje gledanje, drsenje ali klicanje (Radesky idr.,

2024). Takšni sistemi lahko pospešijo ponavljanje in kopičenje podobnih objav, ki niso nujno usmerjene v dobrobit uporabnika. Pomembno je tudi, da se problematične vsebine lahko pojavijo že zgodaj v procesu priporočanja in se tako mladi zelo hitro znajdejo v vlogi pasivnih prejemnikov.

Takšne objave predstavljajo vsebinsko tveganje, saj vključujejo nasilne, zastrašujoče, zavajajoče ali starostno neprimerne prikaze (OECD, 2021). Pri mladih lahko zato sprožijo občutke nelagodja, šoka ali strahu ter vplivajo na razumevanje družbenih norm in vedenj tako v digitalnem kot tudi v fizičnem okolju.

Deepfake in dezinformacije v času umetne inteligence

Z razvojem in širšo dostopnostjo orodij umetne inteligence so se na družbenih omrežjih začeli pojavljati deepfake posnetki. Pri teh so podoba, glas ali gibanje osebe računalniško ustvarjeni oziroma predrugačeni tako, da delujejo realistično, čeprav prikazujejo nekaj, kar se v resnici ni zgodilo (Roe idr., 2024). Njihov namen ni nujno škodljiv, lahko se uporabljajo za ustvarjalne ali zabavne namene, vendar jih posamezniki v nekaterih primerih zlorabljajo za žaljive prikaze ali širjenje dezinformacij. Prav zaradi svoje prepričljive podobe pa takšne manipulacije otežujejo kritično presojo informacij, ker lahko na prvi pogled delujejo povsem verodostojno.

Pretekle študije opozarjajo, da je prepoznavanje deepfake posnetkov zahtevno še za odrasle. Meta analiza poroča o povprečni natančnosti prepoznavanja okoli 55 %, kar je blizu naključnemu ugibanju (Diel idr., 2024). To pomeni, da se posamezniki pri presoji pristnosti posnetkov težko zanesejo zgolj na lastni občutek ali intuicijo.

Nevarni izzivi

Za razliko od vsebinskih tveganj, kjer gre predvsem za pasivno spremljanje objav, so pri nevarnih izzivih uporabniki akterji in lah-

ko z lastnim vedenjem škodijo sebi ali drugim (OECD, 2021). Pomembno je poudariti, da vsi izzivi niso nujno nevarni. Nekateri so povsem neškodljivi, drugi pa lahko delujejo prosocialno ali imajo celo pozitiven učinek na posameznika. Pregledna raziskava na to temo poudarja, da so takšne objave še posebej razširjene na video platformah, kot sta YouTube in TikTok (Middelberg idr., 2025). V kontekstu tveganj izstopajo predvsem izzivi, pri katerih obstaja realna možnost resnih posledic, kot so opekline, zastrupitve oziroma predoziranja, poškod-

be pljuč in zadušitve, v nekaterih primerih pa tudi trajne zdravstvene posledice ali celo smrt.

Digitalno okolje lahko takšna vedenja dodatno okrepi, saj omogoča takojšnje občinstvo, javno vidne kazalnike priljubljenosti, hitro širjenje objav ter algoritmično priporočanje vsebin. Kadar so izzivi predstavljeni v zabavnem ali humorističnem kontekstu, lahko mladostniki tveganje podcenijo in ga dojemajo kot obvladljivo, kar povečuje verjetnost posnemanja (Middelberg idr., 2025).

METODOLOGIJA

Zbiranje podatkov je potekalo med marcem in majem 2025 s pomočjo orodja za spletno anketiranje 1KA, pri čemer je bila raziskava v osnovnih in srednjih šolah izvedena na primerljiv način. V raziskavo so bile vključene vzorčne šole. Za osnovne šole smo oblikovali vzorec 125 naključno izbranih šol, pri čemer sta bila upoštevana velikost šole in regija. V vzorec srednjih šol pa smo vključili 64 šol oziroma zavodov, ki večinoma izvajajo več kot en srednješolski program, pri izboru pa smo upoštevali regijo in izobraževalni program.

Ravnateljicam in ravnateljem izbranih šol smo poslali vabilo s predstavitvijo projekta in prošnjo za sodelovanje, na katerega se je odzvalo 39 osnovnih ter 24 srednjih šol oziroma zavodov. Sodelujoče šole so nato izbrale po en oddelek vsakega razreda, v katerem je bila anketa izvedena. Učenci in dijaki so vprašalnik večinoma izpolnjevali v računalniških učilnicah, ponekod tudi prek mobilnih telefonov. Reševanje je v povprečju trajalo približno 20 minut. Sodelovanje je bilo prostovoljno, anonimnost pa je bila zagotovljena v vseh fazah raziskovalnega procesa, od zbiranja do obdelave in interpretacije podatkov.

Anketni vprašalnik

Osnovnošolci in srednješolci so izpolnjevali enak spletni vprašalnik, ki je bil razdeljen na šest vsebinskih sklopov. Poleg demografskih podatkov so vprašanja zajemala naslednja področja:

- rabo digitalnih naprav ter načine omejevanja uporabe telefona,
- družbena omrežja, njihovo pogostost in razloge za uporabo,
- vrste spletnih vsebin, s katerimi se mladi srečujejo, vključno z oglasi in potencialno tveganimi objavami,
- medijsko pismenost, spremljanje novic ter prepoznavanje lažnih informacij in deepfake posnetkov,
- počutje na spletu in zaznani vpliv spletnega okolja,
- izkušnje s spletnim nadlegovanjem.

Ker je bil vprašalnik obsežen, so bili posamezni deli razdeljeni med dve naključno oblikovani podskupini sodelujočih. Takšen pristop je skrajšal čas reševanja in zmanjšal obremenitev učencev in dijakov, hkrati pa ohranil kakovost ter primerljivost zbranih podatkov. Za to poročilo so ključni prvi štirje sklopi spletne ankete.

Besedilo je usmerjeno v razumevanje izpostavljenosti ter zavedanja mladih o različnih tveganjih, s katerimi se srečujejo v digitalnem okolju. V ta namen smo najprej pripravili kratek pregled, kako učenci in dijaki uporabljajo mobilne telefone in družbena omrežja ter koliko časa jim dnevno namenjajo.

V nadaljevanju smo se posebej osredotočili na značilnosti platform, ki po njihovem mnenju najbolj prispevajo k daljšemu zadrževanju v aplikacijah, ter na zaznavo prekomerne rabe

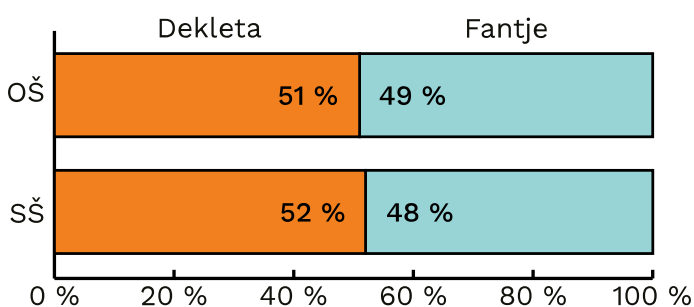
družbenih omrežij, torej ali imajo občutek, da na platformah preživijo več časa, kot bi si želeli. Poleg tega so nas zanimala tveganja, povezana z uporabo spleta, od zaznavanja prilagojenih oglasov do izpostavljenosti škodljivim in spornim vsebinam na družbenih omrežjih ter v trgovinah z aplikacijami, kako pogosto se mladi z njimi srečujejo, kako jih doživljajo in na kakšen način se nanje odzivajo. Obravnavali smo tudi nevarne spletne izzive ter poznavanje in razumevanje deepfake vsebin.

Pri vseh temah smo ugotovitve primerjali glede na stopnjo izobraževanja in spol, na posameznih področjih pa tudi med razredi oziroma pri srednješolcih med različnimi izobraževalnimi programi.

Struktura respondentov

V raziskavi je sodelovalo skupno 2968 mladih, starih med 12 in 20 let, med njimi 1696 osnovnošolcev iz 7., 8. in 9. razreda ter 1272 srednješolcev vseh letnikov. V vzorcu je bilo nekoliko več deklet (51 %) kot fantov (49 %). Med osnovnošolci je sodelovalo 861 deklet in 835 fantov, med srednješolci pa 657 deklet in 615 fantov.

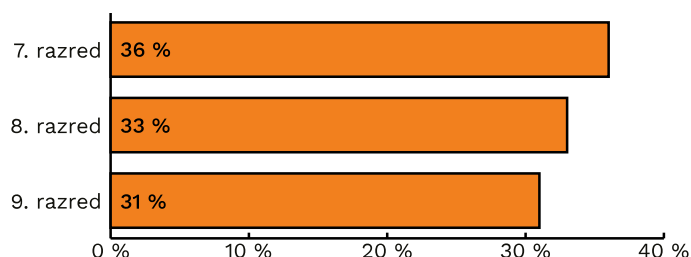
Slika 1: Porazdelitev po spolu glede na stopnjo izobraževanja

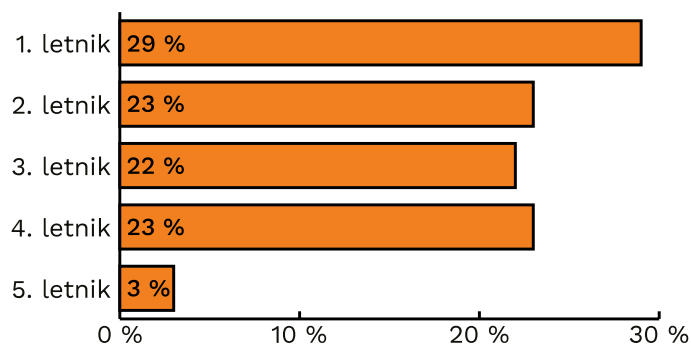
Največ osnovnošolcev je v času raziskave obiskovalo 7. razred (36 %), sledil je 8. razred (33 %), nekoliko manj pa jih je bilo iz 9. razreda (31 %). Med srednješolci je bilo največ dijakov prvih letnikov (29 %), deleži v 2., 3. in 4. letniku so bili med seboj podobni (približno

22–23 %), najmanj pa je bilo udeležencev petih letnikov (3 %). Število sodelujočih se je med posameznimi analizami lahko nekoliko razlikovalo, saj so nekateri odgovarjali le na izbrane dele vprašalnika.

Slika 2: Razporeditev osnovnošolcev po razredih

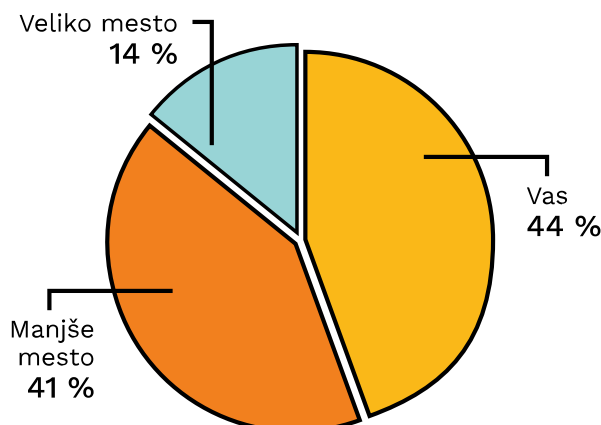

Slika 3: Razporeditev srednješolcev po letnikih

Večina učencev in dijakov, vključenih v raziskavo, prihaja iz manjših krajev oziroma vasi (44 %), sledijo mladostniki iz manjših mest (41 %), najmanj pa jih prihaja iz večjih mest (14 %).

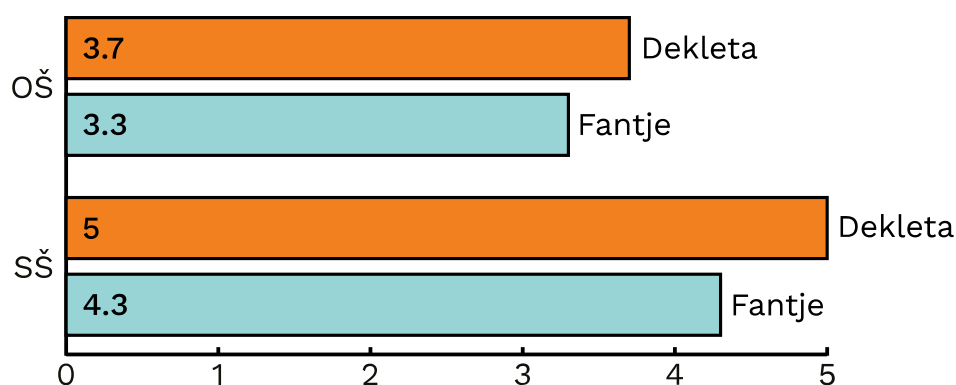
Slika 4: Velikost naselja, iz katerega prihajajo respondenti

UPORABA MOBILNEGA TELEFONA IN APLIKACIJ

Srednješolci v povprečju preživijo več časa na mobilnih telefonih kot osnovnošolci. Razlika je vidna tudi med spoloma. V osnovni šoli dekleta poročajo o približno 3,7 ure dnevne uporabe, fantje pa o 3,3 ure. Pri srednješolcih se čas še poveča, in sicer na okoli 5 ur pri dekletih ter 4,3 ure pri fantih.

Slika 5: Dnevni čas uporabe mobilnega telefona glede na stopnjo šolanja

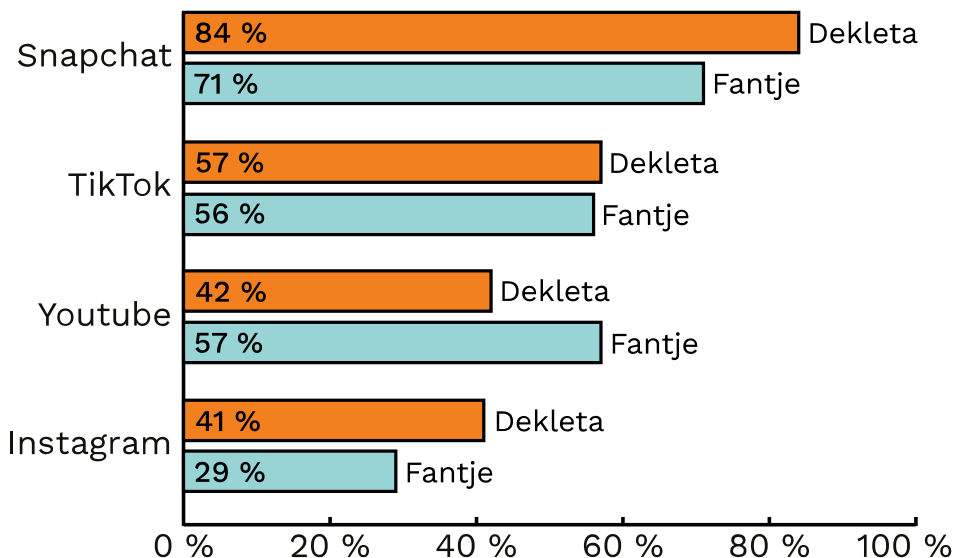
Vzorec najpogosteje uporabljenih družbenih omrežij je med mladimi v osnovi podoben, vendar se pojavljajo določene razlike v vsakodnevni rabi teh aplikacij med osnovnošolci in srednješolci ter glede na spol. Na obeh stopnjah šolanja izrazito izstopa Snapchat, ki ima največji delež intenzivnih uporabnikov. Pri tem so dekleta v primerjavi s fanti pogosteje poročala o vsakodnevni uporabi te platforme tako v osnovni šoli (84 % deklet in 71 % fantov) kot tudi v srednji (90 % deklet in 79 % fantov).

Med osnovnošolci Snapchatu sledi TikTok, pri katerem so deleži rabe med dekletih in fantih zelo podobni (57 % deklet in 56 % fantov). Na naslednjem mestu je YouTube, ki je pogosteje del vsakdanjih navad fantov (57 %) kot deklet

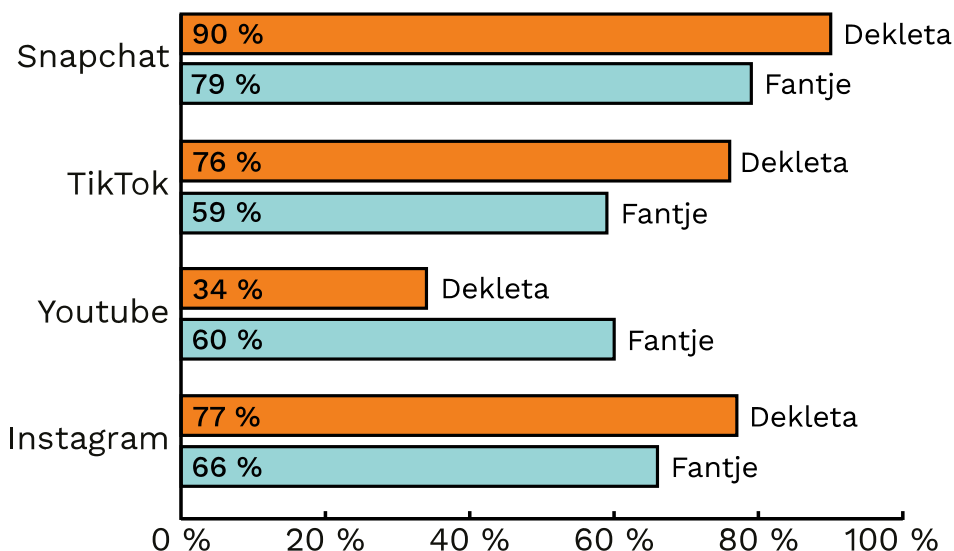
(42 %). Za njim pa se med osnovnošolci uvršča še Instagram, kjer je delež redne rabe ponovno višji med dekletih (41 %) v primerjavi s fanti (29 %).

Pri srednješolcih se razvrstitev nekoliko spremeni. Za Snapchatom sledi Instagram, kjer vsakodnevno rabo ponovno navaja več deklet (77 %) kot fantov (66 %). Podoben vzorec se kaže pri TikToku, torej je delež redne uporabe te aplikacije ponovno višji med dekletih (76 %) kot med fanti (59 %). YouTube pa tudi v srednji šoli v večji meri ostaja del vsakdanjika fantov (60 %) v primerjavi z dekletih (34 %). Poleg tega so razlike v deležih praviloma izrazitejše pri srednješolcih.

Slika 6: Vsakodnevna uporaba najbolj priljubljenih družbenih omrežij med osnovnošolci

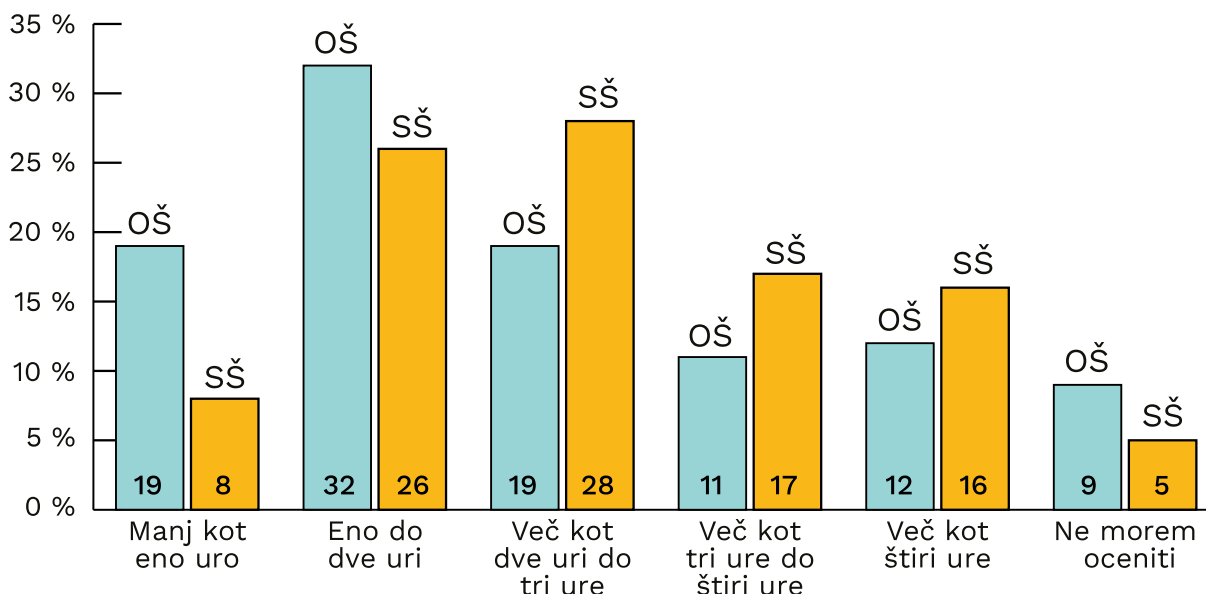

Slika 7: Vsakodnevna uporaba najbolj priljubljenih družbenih omrežij med srednješolci

Med posamezniki, ki družbena omrežja uporabljajo vsaj nekajkrat na mesec, jih večina na teh platformah dnevno preživi med eno in tremi urami. Med osnovnošolci največ uporabnikov (32 %) navaja, da družbena omrežja uporablja od ene do dveh ur na dan, dodatnih 19 % pa med dvema in tremi urami dnevno. Pomemben je tudi podatek, da več kot petina osnovnošolcev (22 %) na družbenih omrežjih preživi več kot tri ure dnevno, kar predstavlja že izrazit del dneva. Manjši delež osnovnošolcev (19 %) družbena omrežja uporablja manj kot eno uro dnevno.

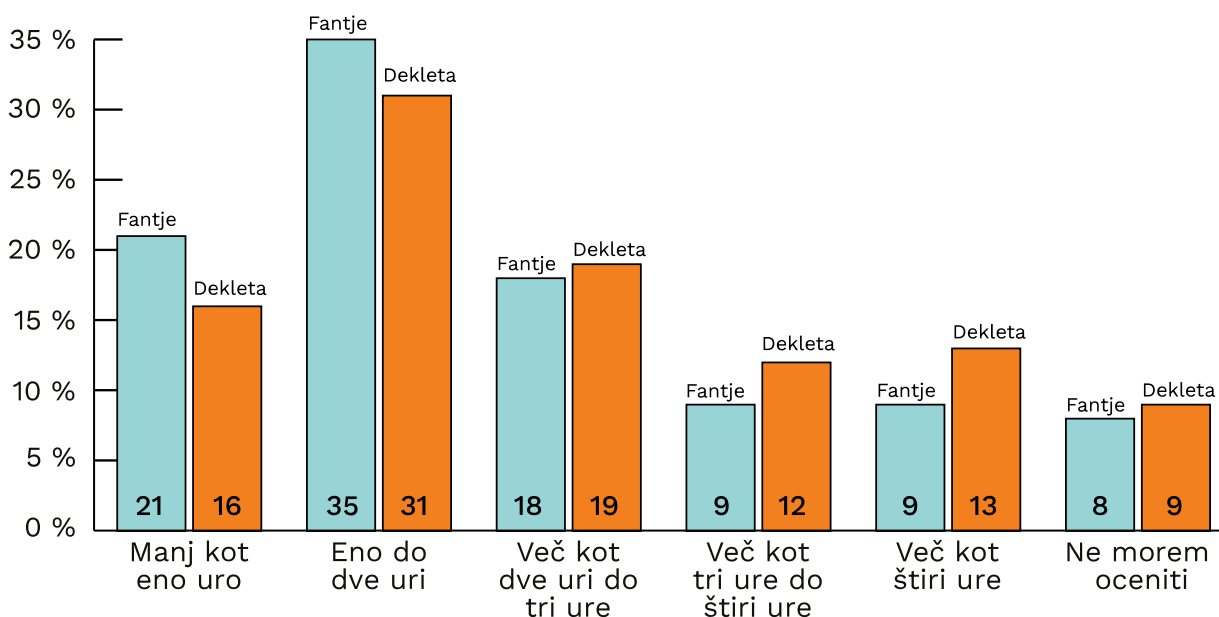
Med srednješolci je razporeditev časa nekoliko drugačna. Družbena omrežja med eno in dvema urama dnevno uporablja 26 % dijakov, medtem ko jih 28 % porabi od dveh do treh ur. Dodatnih 17 % srednješolcev poroča o uporabi med tremi in štirimi urami dnevno, kar 16 % pa jih na družbenih omrežjih preživi več kot štiri ure na dan. Le manjši delež dijakov (8 %) platforme uporablja manj kot eno uro dnevno, 5 % pa svojega časa uporabe ne zna oceniti.

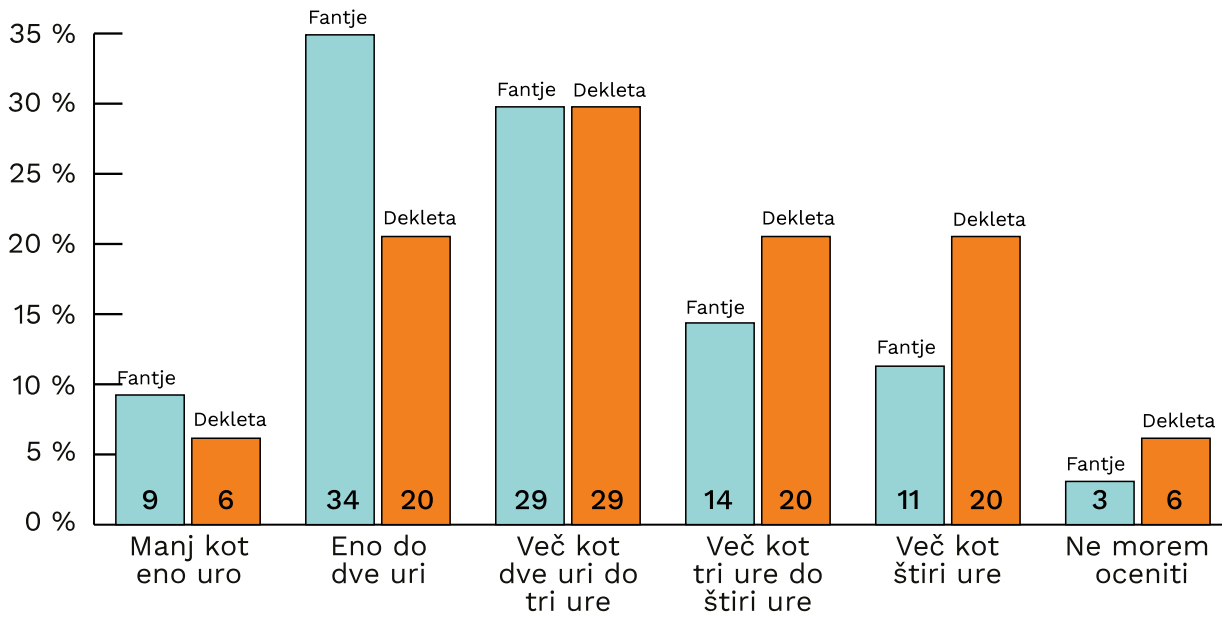
Slika 8: Dnevni povprečen čas uporabe družbenih omrežij

Fantje na obeh stopnjah šolanja družbena omrežja najpogosteje uporabljajo od ene do dveh ur dnevno (35 % osnovnošolcev in 34 % dijakov). Dekleta se na teh platformah zadržujejo dlje časa. Več kot tri ure dnevno družbena omrežja uporablja 26 % osnovnošolk in kar 40 % srednješolk, kar kaže na porast intenzivnejše rabe z naraščajočo starostjo. Ta trend je prisoten tudi pri fantih, vendar je manj izrazit, saj več kot tri ure dnevno družbena omrežja

uporablja 18 % osnovnošolcev in 25 % srednješolcev.

Hkrati podatki kažejo, da krajša uporaba družbenih omrežij ostaja pogostejša pri fantih v obeh starostnih skupinah. Manj kot eno uro dnevno družbena omrežja uporablja 21 % osnovnošolcev in 9 % srednješolcev, medtem ko so ti deleži pri dekletih nižji, in sicer 16 % pri osnovnošolkah ter 6 % pri srednješolkah.

Slika 9: Dnevni povprečen čas uporabe družbenih omrežij glede na spol v OŠ

Slika 10: Dnevni povprečen čas uporabe družbenih omrežij glede na spol v SŠ

ZADRŽEVANJE NA PLATFORMAH IN ZAZNANA PREKOMERNA RABA

Občutek prekomerne rabe na družbenih omrežij

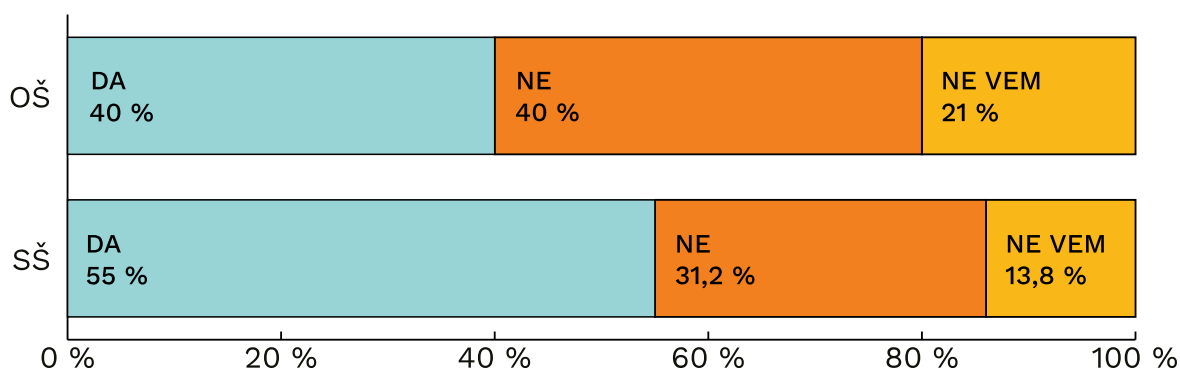
Pri obravnavi rabe družbenih omrežij je poleg pogostosti uporabe pomembno tudi, kako mladi sami doživljajo čas, ki ga na teh platformah preživijo. Občutek, da za uporabo porabijo več časa, kot bi si želeli, lahko predstavlja pomemben opozorilni znak povezan z različnimi tveganji za njihovo dobro počutje. V ta namen smo tiste udeležence, ki vsaj občasno uporabljajo vsaj eno izmed družbenih omrežij, kot so TikTok, Instagram, Facebook, YouTube ali Snapchat, vprašali, ali menijo, da na teh platformah preživijo več časa, kot bi si želeli.

Pri osnovnošolcih odgovori kažejo precej izenačene občutke. Približno dve petini

posameznikov menita, da na družbenih omrežjih preživijo več časa, kot bi si želeli, enak delež pa tega občutka nima. Okoli petina (21 %) osnovnošolcev na vprašanje ni znala odgovoriti, kar morda odraža, da o tem še ne razmišljajo.

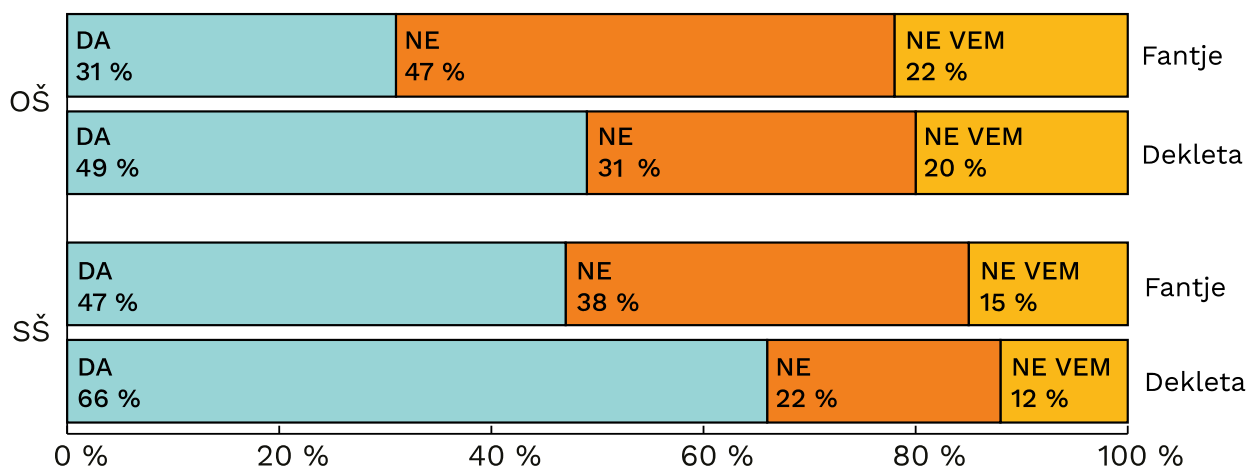
Pri srednješolcih je zavedanje o prekomerni rabi izrazitejše, kar je razvidno v manjšem deležu odgovorov »ne vem« (14 %). Več kot polovica vprašanih (55 %) pa meni, da tam preživijo preveč časa in skoraj tretjina (31 %) tega občutka nima.

Slika 11: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na stopnjo izobraževanja

Če pogledamo razlike med spoloma, se na obeh stopnjah izobraževanja kaže enak vzorec. Dekleta v večji meri poročajo, da na družbenih platformah preživijo več časa, kot bi si želela, medtem ko fantje pogosteje menijo, da tega časa ni preveč. Ta vzorec se ob prehodu iz osnovne v srednjo šolo le še okrepi, razlike med spoloma pa postanejo izrazitejše.

Slika 12: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na spol in stopnjo izobraževanja

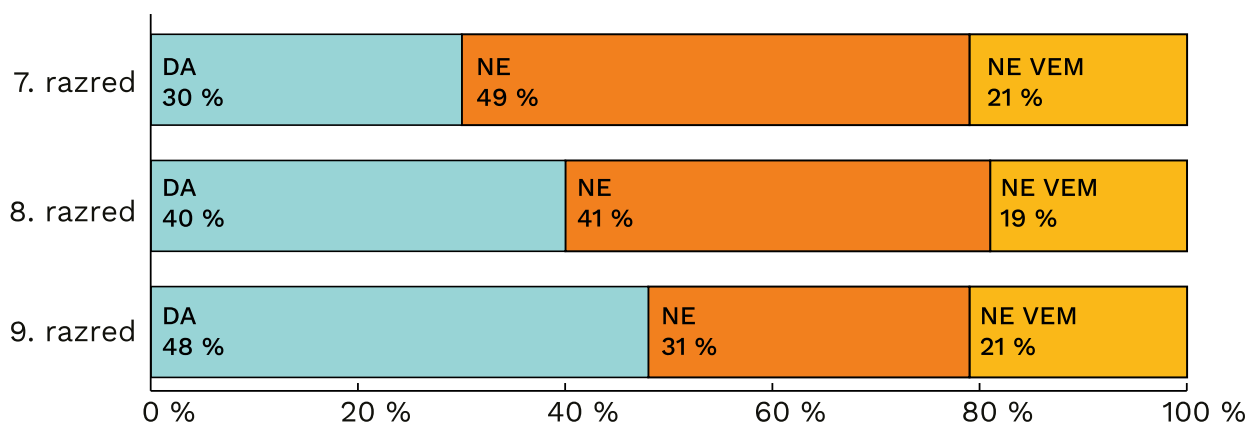

Razvojni trend, po katerem z odraščanjem narašča zaznava, da posamezniki na družbenih omrežjih preživijo preveč časa je opazen že znotraj osnovne šole, saj se z napredovanjem v višje razrede povečuje delež učencev, ki menijo, da družbena omrežja uporabljajo več, kot bi si želeli.

Takšen vzorec je lahko deloma posledica dejansko pogostejše rabe digitalnih naprav v višjih razredih, saj imajo starejši učenci praviloma pri tem večjo avtonomijo ter manj neposrednega nadzora s strani staršev. Hkrati pa je mogoče, da se z razvojem kognitivnih in metakognitivnih sposobnosti povečuje tudi stopnja samorefleksije, zaradi česar v višjih razredih lažje prepoznajo in kritično ovrednotijo lastne navade. K temu lahko prispevajo še večje akademske obremenitve ter večja časovna stiska, zaradi česar postane čas, preživet na družbenih omrežjih, bolj izrazit in zaznan kot pretiran.

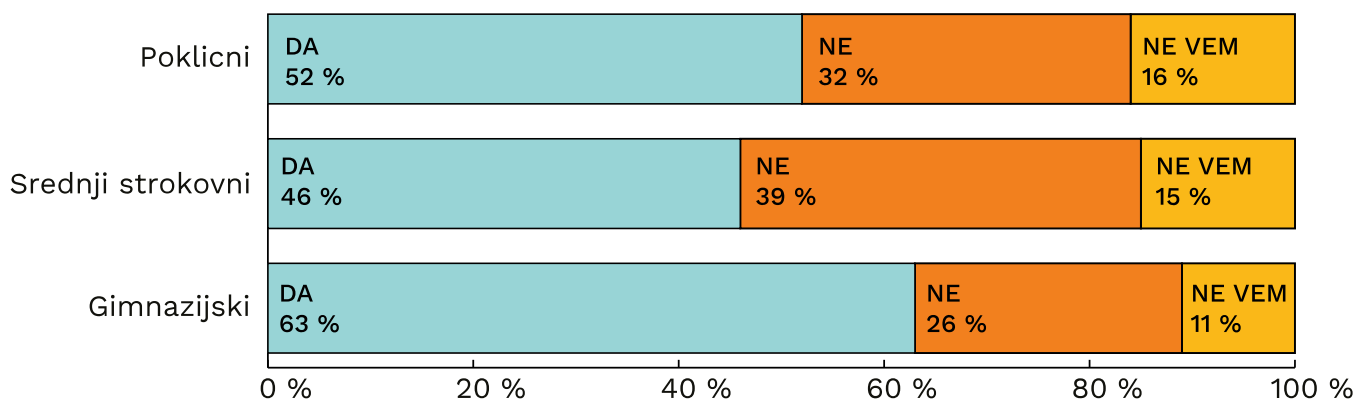
Delež odgovorov »da« se pri tem poveča za skoraj 20 %, sorazmerno pa se zmanjšuje delež odgovorov »ne«, medtem ko izraženost neodločenih odgovorov (»ne vem«) ostaja razmeroma stabilna.

Slika 13: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na posamezne razrede OŠ

Zanimive razlike v odgovorih na to vprašanje se kažejo tudi med dijaki različnih vrst srednješolskih programov. Najizrazitejša zaznava, da na družbenih omrežjih preživijo več časa, kot bi si želeli, je prisotna med gimnazijci, sledijo dijaki poklicnih programov, najmanj pa takšnih odgovorov poročajo tisti, ki obiskujejo srednje strokovne šole. Nasprotno posamezniki na poklicnih in srednjih strokovnih programih pogosteje ocenjujejo, da na družbenih omrežjih ne preživijo preveč časa. Odgovori »ne vem« so ponovno najredkejši med tistimi, ki obiskujejo gimnazijo.

Slika 14: Zaznava prekomerne rabe družbenih omrežij glede na vrsto srednješolskih programov

Oblikovalske značilnosti platform

Mladi so redni uporabniki mobilnih telefonov in glede na doslej predstavljene rezultate tudi večinoma vsakodnevno posegajo po različnih družbenih omrežjih, nekateri med njimi celo pogosteje, kot bi si želeli. Pri tem je pomembno upoštevati, da so sodobne platforme hkrati zasnovane tako, da uporabnike spodbujajo k daljšemu zadrževanju v aplikacijah, kar povečuje tudi možnost izpostavljenosti različnim tveganjem. Ob tem se postavlja vprašanje, ali se mladi teh mehanizmov sploh zavedajo in jih prepoznajo ter v kolikšni meri po njihovem mnenju takšne oblikovalske lastnosti prispevajo k daljšemu zadrževanju na platformah.

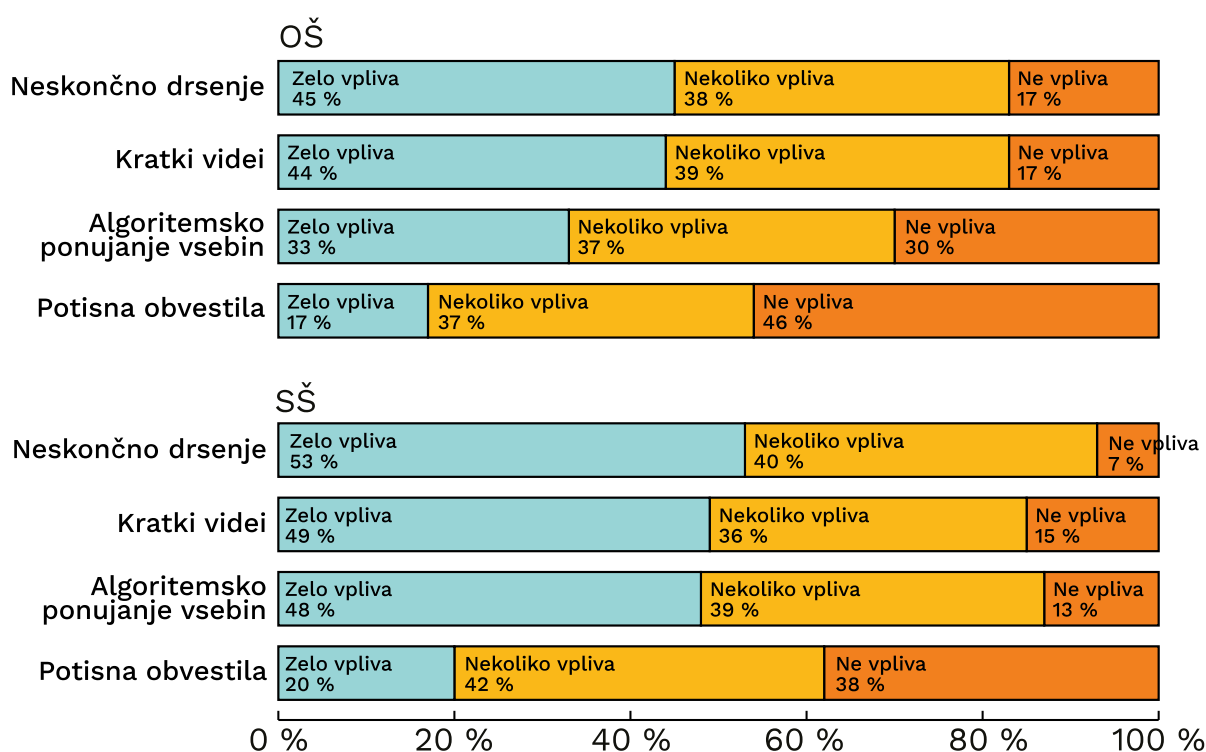
Pri učencih na obeh stopnjah izobraževanja je zaznati zelo podoben način ocenjevanja funkcionalnosti, za katere sami presojujejo, da prispevajo k temu, da na družbenih omrežjih preživijo več časa, kot bi si želeli. Po mnenju tistih, ki platforme uporabljajo vsaj občasno, najbolj izstopa neskončno drsenje, ki ga kot ključen dejavnik navaja približno 45 % osnovnošolcev in 53 % dijakov. Takoj za njim sledijo kratki videi, za katere približno

44 % osnovnošolcev in 49 % dijakov meni, da pomembno prispevajo k zaznani prekomerni rabi. Nato sledi algoritemsko ponujanje vsebin po meri, ki ga v tej vlogi prepoznava približno tretjina osnovnošolcev in skoraj polovica dijakov.

Najmanj vplivna se v obeh skupinah izkažejo potisna obvestila. Med osnovnošolci skoraj polovica vprašanih meni, da nanje nimajo posebnega učinka, podobno pa tudi med dijaki več kot tretjina ocenjuje, da ne prispevajo k daljšemu zadrževanju na družbenih omrežjih.

Ugotovitve tako kažejo, da prekomerna raba po mnenju vprašanih ni nujno rezultat individualnih navad, temveč je tesno povezana tudi z oblikovalskimi značilnostmi platform, ki posameznike spodbujajo k dolgotrajnejši uporabi. Omenjene ugotovitve bi lahko služile kot izhodišče za ustvarjalce družbenih omrežij pri razvoju platform, ki bi bile bolj prijazne do duševnega zdravja mladih ter bi hkrati prispevale k zmanjševanju tveganj, povezanih z uporabo naprav z zasloni.

Slika 15: Vpliv funkcionalnosti družbenih omrežij na podaljšano uporabo glede na stopnjo izobraževanja

Tudi med dekleti in fanti se pri zaznavanju vpliva funkcionalnosti družbenih omrežij na prekomerno uporabo kažejo nekatere podobnosti in zanimive razlike, ki so deloma povezane s stopnjo izobraževanja. Tako med osnovnošolci kot dijaki so dekleta nekoliko bolj občutljiva na neskončno drsenje. Med osnovnošolkami skoraj polovica, 47 %, meni, da ta značilnost platform zelo vpliva na daljše zadrževanje na omrežjih, medtem ko je delež pri fantih nekoliko nižji, 40 %. Podobno velja tudi za dijake, kjer to funkcionalnost kot tisto, zaradi katere na platformah ostajajo dlje, navaja 57 % deklet in 46 % fantov.

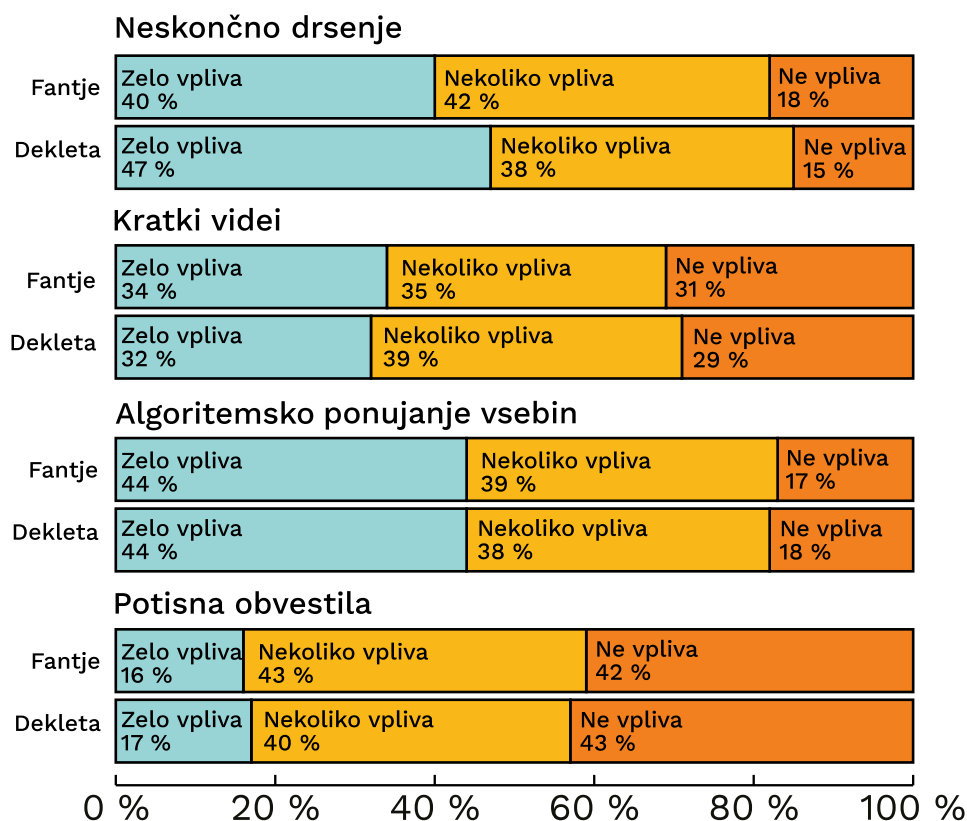
Kratki videi imajo pomembno vlogo pri obeh spolih in na obeh stopnjah izobraževanja. Med osnovnošolci so razlike med dekleti in fanti minimalne, saj približno 44 % deklet in fantov ocenjuje, da zelo vplivajo na njihovo uporabo družbenih omrežij. V srednji šoli pa se razmer-

je nekoliko spremeni. Videi tam v večji meri vplivajo na fante, približno 55 %, kot na dekleta, pri katerih takšno oceno navaja okoli 46 %.

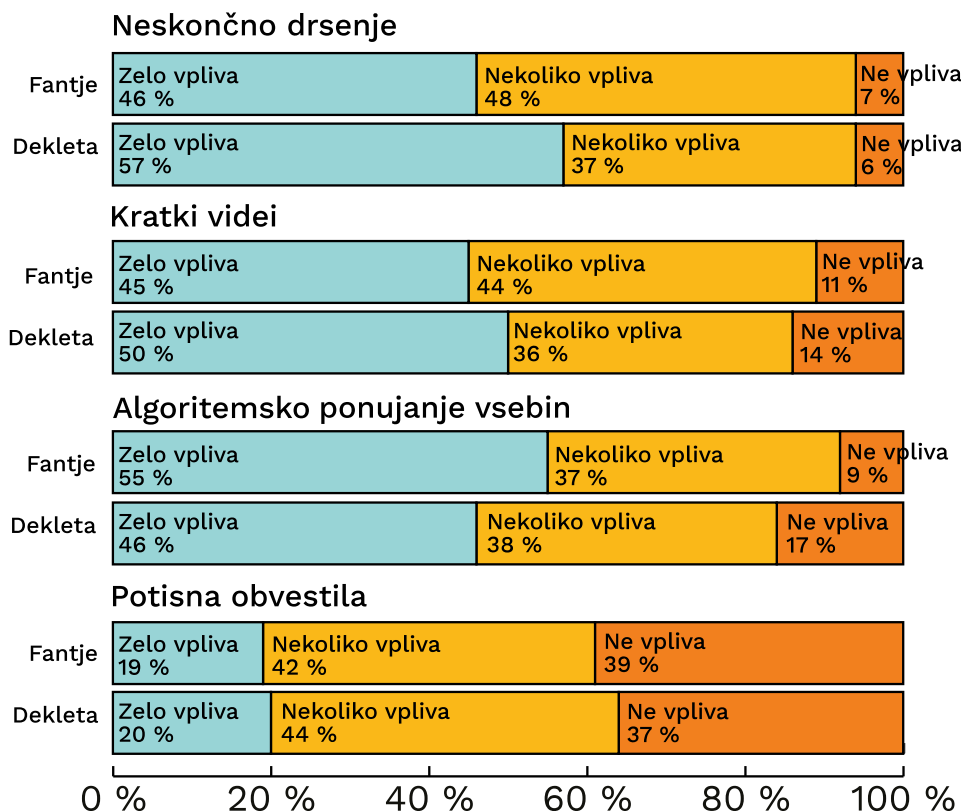
Algoritemsko ponujanje vsebin pogosteje kot zelo vplivno zaznavajo dekleta. Med osnovnošolkami takšno oceno navaja približno 39 %, medtem ko so odgovori osnovnošolcev bolj enakomerno razporejeni med vse tri možnosti. V srednji šoli pa to funkcionalnost kot zelo vplivno zaznava približno polovica deklet, pri fantih pa takšno oceno navaja 45 %.

V osnovni šoli približno šestina deklet in fantov meni, da potisna obvestila prispevajo k temu, da na družbenih omrežjih preživijo več časa, kot bi si želeli. Tudi v srednji šoli takšno oceno navaja le približno petina dijakov in dijakinj. Torej te lastnosti družbenih omrežij večina vprašanih ne dojema kot zelo vplivne.

Slika 16: Vpliv funkcionalnosti družbenih omrežij na podaljšano uporabo glede na spol v OŠ

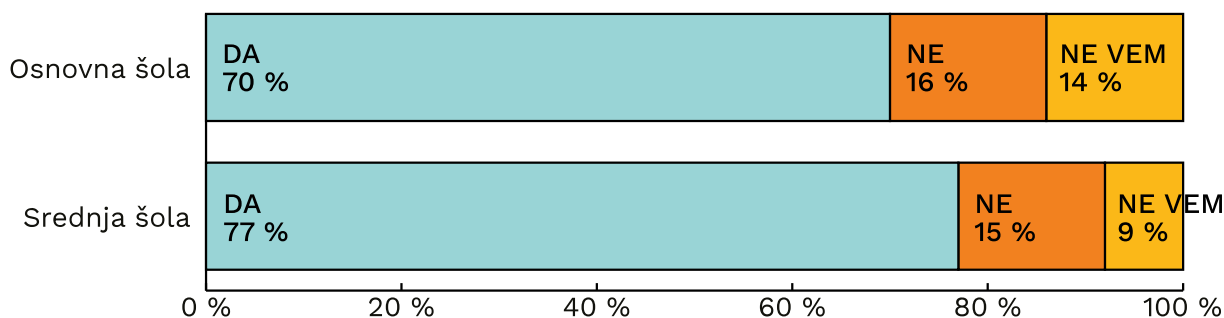
Slika 17: Vpliv funkcionalnosti družbenih omrežij na podaljšano uporabo glede na spol v SŠ

Prilagojeni oglasi

Na vprašanje, ali opazijo, da so oglasi na družbenih omrežjih prilagojeni njihovim interesom, je velika večina osnovnošolcev (70 %) in še več srednješolcev (77 %), ki platforme uporabljajo vsaj občasno, odgovorila pritrdilno. Le manjšina meni, da to ne drži, in sicer 16 % osnovnošolcev ter 15 % srednješolcev. Skoraj enak delež osnovnošolcev (14 %) pri tem ni prepričan oziroma tega ne zna oceniti, medtem ko je med dijaki takšnih posameznikov manj (9 %).

Slika 18: Zaznavanje prilagojenih oglasov med osnovnošolci in srednješolci

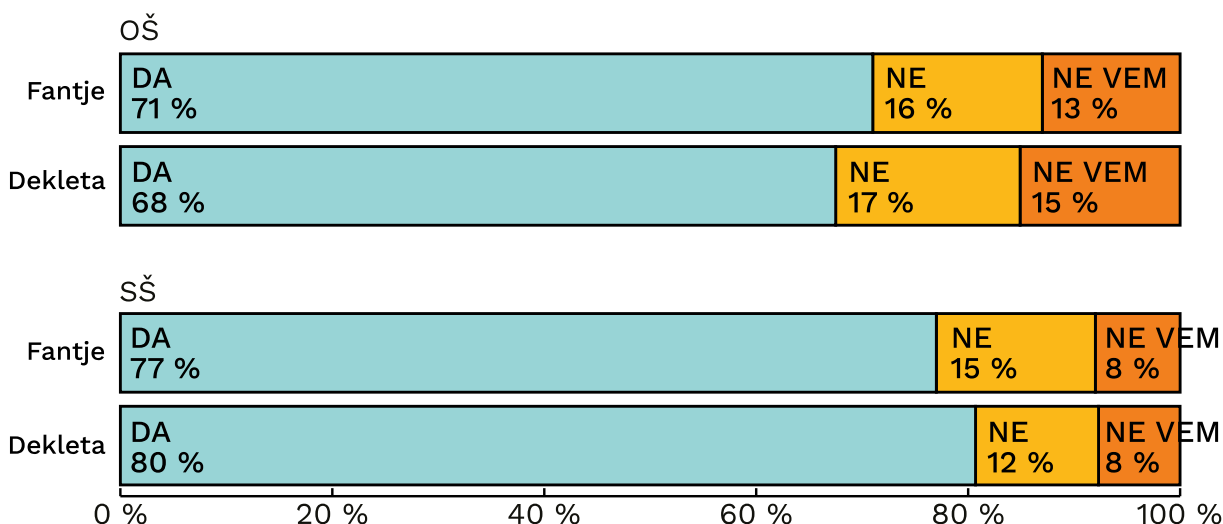
Med osnovnošolci oglase, prilagojene njihovim interesom, pogosteje opazijo fantje kot dekleta. Takšno prilagajanje zazna približno 71 % fantov in 67 % deklet. Med osnovnošolkami je nekoliko več takšnih, ki o tem ne znajo jasno presoditi, saj odgovor »ne vem« navaja 15 % deklet v primerjavi z 13 % fantov. Delež tistih, ki menijo, da se jim oglasi ne prikazujejo na podlagi interesov, pa je pri obeh spolih podoben, vendar ponovno nekoliko višji pri dekletih (17 %) kot pri fantih (16 %).

Tudi med srednješolci so razlike med fanti in dekleti opazne, vendar v nasprotni smeri kot pri osnovnošolcih. Prilagojeno oglaševanje nekoliko pogosteje zaznavajo dekleta, saj 81 % srednješolk navaja, da jim družbena omrežja prikazujejo oglase na podlagi njihovih interesov, v primerjavi s 77 % srednješolcev. Razlike se kažejo tudi pri odgovorih tistih, ki

se tega ne zavedajo, saj je takšnih nekoliko več med fanti (15 %) kot med dekleti (12 %). Delež neodločenih je pri obeh spolih nizek in znaša okoli 8 %, kar kaže na to, da ima večina srednješolcev že precej jasno predstavo o tem, kako deluje oglaševanje na družbenih omrežjih v primerjavi z osnovnošolci.

Med tistimi, ki vsaj občasno uporabljajo družbena omrežja in so opazili, da jim ta prikazujejo oglase glede na njihove interese, 38 % osnovnošolcev in 44 % srednješolcev to oblikovalsko lastnost platform doživlja kot zelo motečo. Največji delež predstavljajo uporabniki, ki jih to zmoti le nekoliko, in sicer 44 % osnovnošolcev ter 45 % srednješolcev, najmanj pa je posameznikov, ki se jim takšno oglaševanje sploh ne zdi moteče, 17 % osnovnošolcev in 19 % srednješolcev.

Slika 19: Zaznavanje prilagojenih oglasov med osnovnošolci in srednješolci glede na spol

TVEGANJA NA DRUŽBENIH OMREŽJIH

Škodljive vsebine

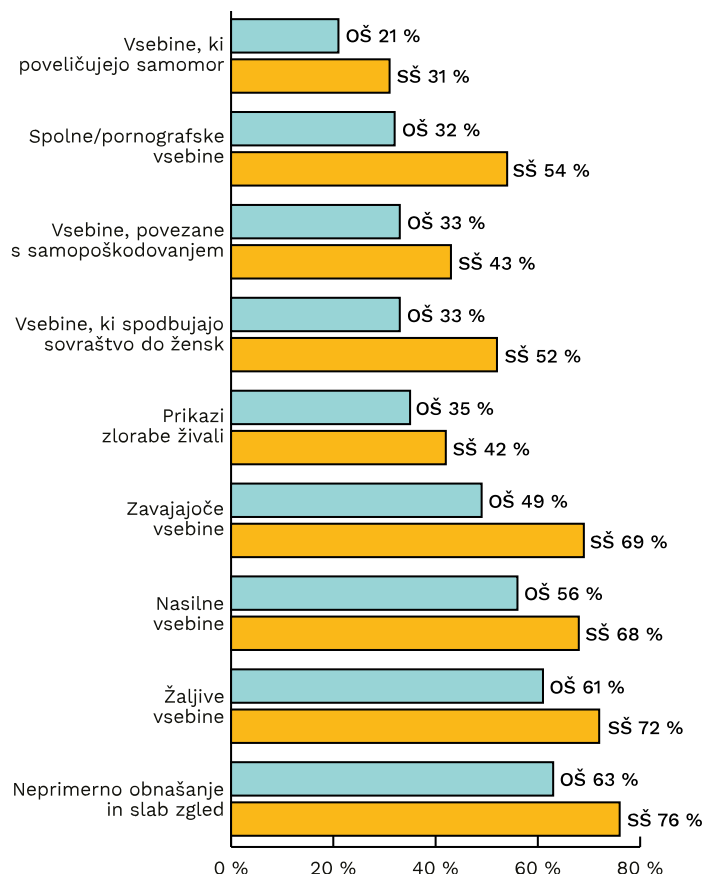
Družbena omrežja mladim omogočajo dostop do najrazličnejših vsebin, med katerimi niso redke tudi takšne, ki so neprimerne, žaljive ali potencialno škodljive. Rezultati kažejo, da se z njimi srečuje velik delež mladih že v osnovni šoli, pri čemer se izpostavljenost v srednješolskem obdobju še poveča.

Med osnovnošolci je skoraj dve tretjini (64 %) že opazilo neprimerno obnašanje in slab zgled na družbenih omrežjih, kar potrjuje, da so s takšnimi primeri mladi seznanjeni že zelo zgodaj. Prav tako jih okoli 61 % poroča, da so naleteli na žaljive objave, več kot polovica (52 %) pa tudi na nasilne prikaze. Zavajajoče informacije je zasledilo približno 46 % učencev, kar pomeni, da so osnovnošolci redno izpostavljeni vsebinam, ki lahko vplivajo na njihovo razumevanje sveta. Posebej zaskrbljujoče je, da tretjina (33 %) poroča o stikih z objavami, povezanimi s samopoškodovanjem, približno petina (22 %) pa je že zasledila tudi takšne, ki povečujejo samomor. Spolne oziroma pornografske vsebine je opazila skoraj tretjina otrok (32 %), kljub starostnim omejitvam, podoben delež pa poroča tudi o primerih zlorabe živali (35 %) in objavah, ki spodbujajo sovraštvo do žensk (34 %).

V primerjavi z osnovnošolci srednješolci še pogosteje poročajo o izpostavljenosti različnim oblikam škodljivih vsebin na družbenih omrežjih. Neprimerno obnašanje in slab zgled je zaznala približno tri četrtine srednješolcev (76 %), več kot sedem od desetih jih poroča o žaljivih vsebinah (72 %), nekoliko manj posameznikov pa tudi o nasilnih in zavajajočih

objavah (68 % oziroma 69 %). Več kot polovica dijakov navaja, da so že naleteli na spolne oziroma pornografske vsebine (54 %) ter vsebinam, ki spodbujajo sovraštvo do žensk (52 %). Nekoliko manj, toda še vedno velik delež mladih poroča o stikih z objavami, povezanimi s samopoškodovanjem (43 %), ter s prikazi zlorabe živali (42 %). Približno tretjina srednješolcev (31 %) pa poroča tudi o izpostavljenosti vsebinam, ki spodbujajo ali povečujejo samomor.

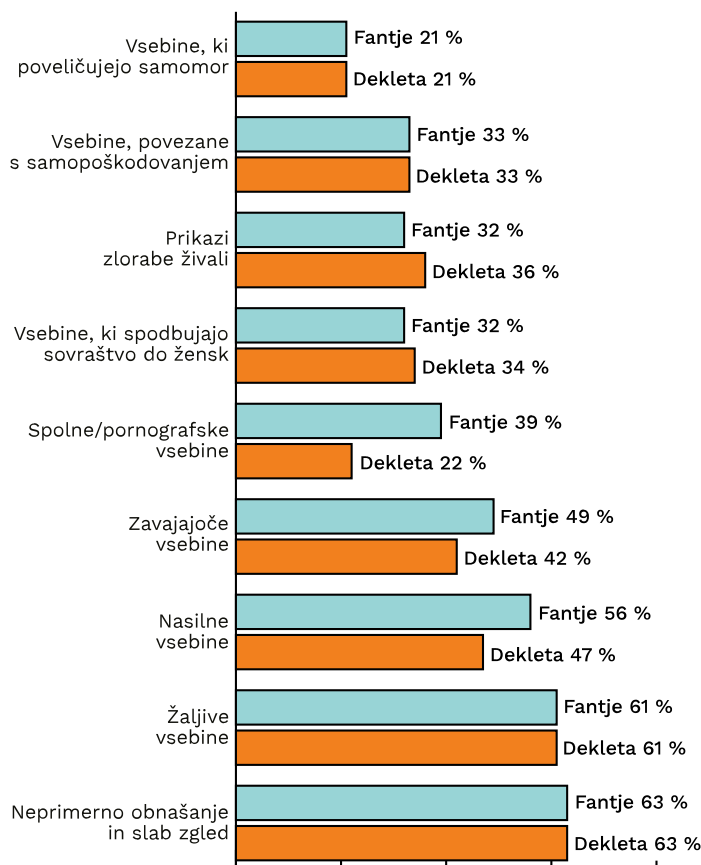
Slika 20: Videne neprimerne vsebine na družbenih omrežjih glede na stopnjo šolanja

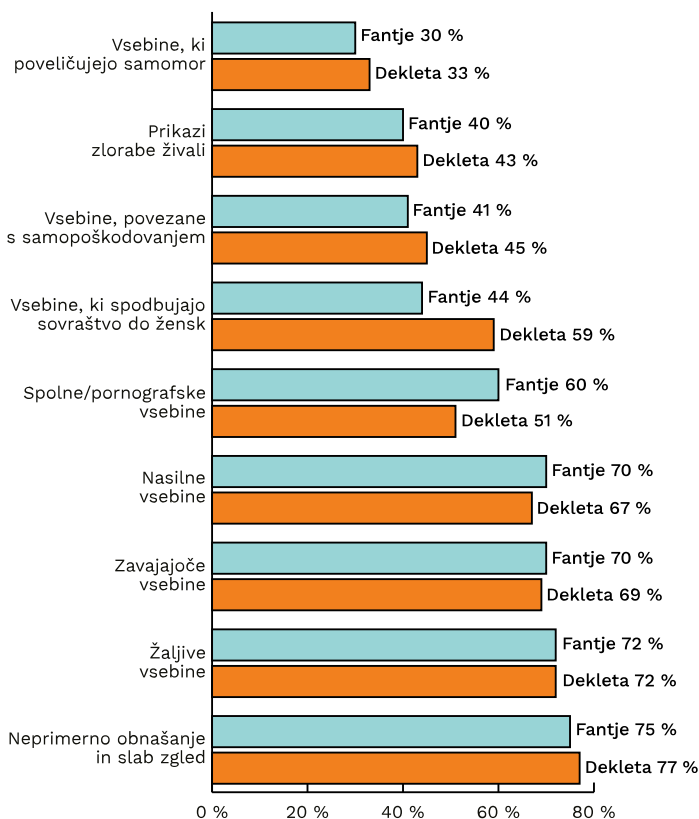
Med osnovnošolci se razlike med fanti in dekleti pri zaznavanju neprimernih vsebin kažejo predvsem pri spolno oziroma pornografski vsebini. To vrsto objav je zasledilo skoraj dvakrat več fantov (39 %) kot deklet (22 %), kar predstavlja najbolj izrazito razliko med spoloma v tej starostni skupini. Fantje pogosteje kot dekleta poročajo tudi o stiku z nasilnimi vsebinami (56 % proti 47 %) ter zavajajočimi objavami (49 % proti 42 %). Dekleta pa v nekoliko večji meri zaznavajo prikaze zlorabe živali (36 % v primerjavi z 32 % fantov). Pri vsebinah, ki spodbujajo sovraštvo do žensk, so deleži med spoloma zelo podobni (32 % fantov in 34 % deklet), prav tako razlike ostajajo majhne pri žaljivih vsebinah (približno 61 %), neprimernem obnašanju in slabem zgledu (približno 63 %) ter pri vsebinah, povezanih s samopoškodovanjem (približno 33 %) in samomorom (približno 21 %), kjer oba spola poročata o primerljivih stopnjah izpostavljenosti.

V srednji šoli so razlike med fanti in dekleti pri zaznavanju neprimernih vsebin na nekaterih področjih še izrazitejše, hkrati pa se pri določenih vrstah objav razmerja med spoloma nekoliko spremenijo. Fantje tudi v tem obdobju pogosteje poročajo o izpostavljenosti spolni oziroma pornografski vsebini (60 % fantov v primerjavi z 51 % deklet) ter nasilnim prikazom (70 % proti 67 %). Nasprotno pa dekleta v bistveno večji meri zaznavajo objave, ki spodbujajo sovraštvo do žensk (59 % deklet v primerjavi s 44 % fantov). Dekleta nekoliko pogosteje poročajo o stikih z objavami, povezanimi s samopoškodovanjem (45 % proti 41 %) in samomorom (33 % proti 30 %), s prikazi zlorabe živali (43 % proti 40 %) ter z neprimernim obnašanjem in slabim zgledom (77 % proti 75 %). Med srednješolkami in srednješolci se pri stikih z žaljivimi (72 %) ali zavajajočimi objavami (približno 70 %) kaže enak oziroma le minimalno različen delež.

Slika 21: Videne neprimerne vsebine na družbenih omrežjih glede na spol v OŠ

Slika 22: Videne neprimerne vsebine na družbenih omrežjih glede na spol v SŠ

Ne glede na spol in stopnjo izobraževanja se kot skupna ugotovitev izpostavlja, da se večina mladih na družbenih omrežjih srečuje z žaljivimi objavami ter z neprimernim obnašanjem in slabim zgledom, kar kaže na široko prisotnost teh pojavov v njihovem spletnem okolju.

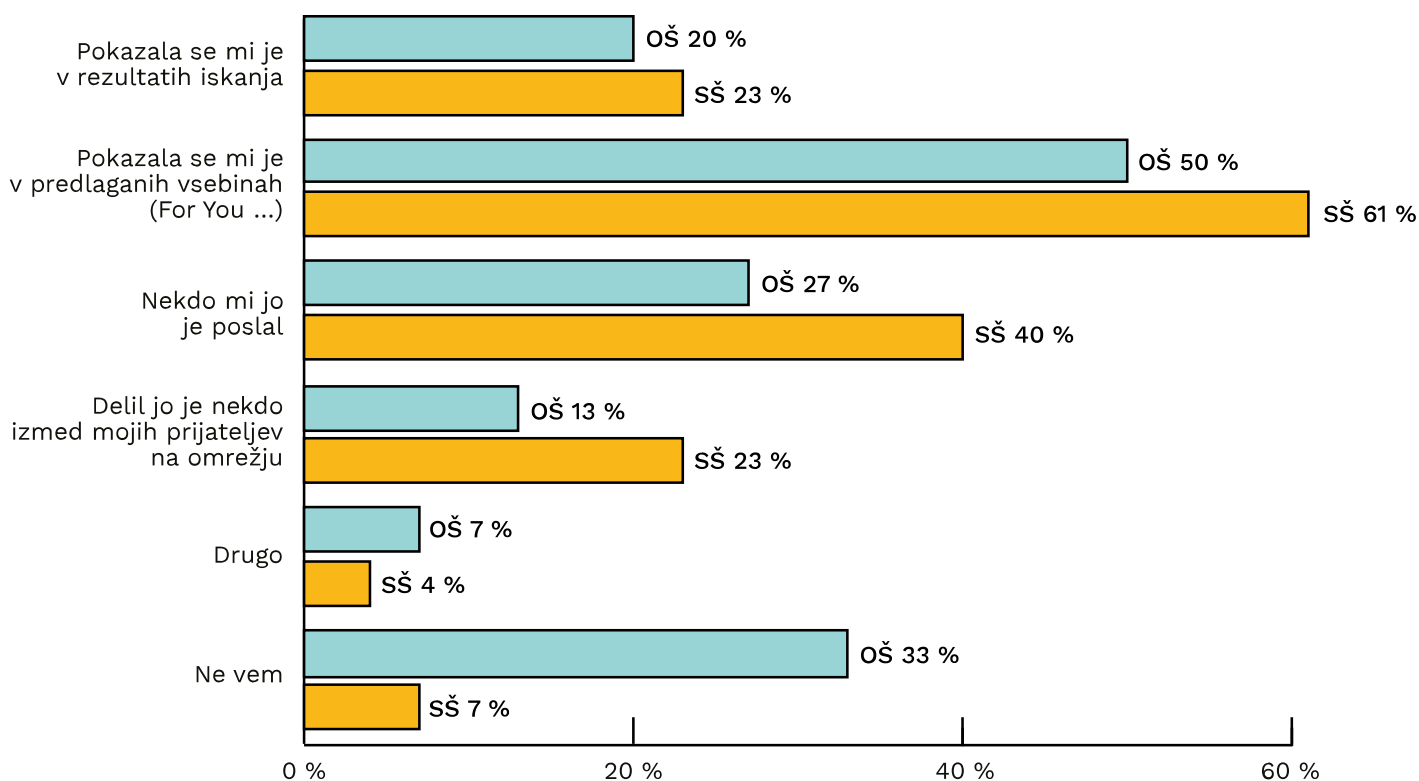
Med mladimi, ki so poročali, da so na družbenih omrežjih že kdaj zasledili katero od prej omenjenih neprimernih vsebin, je najpogostejši način izpostavljenosti prikaz v predlaganih objavah, kar je značilno za obe starostni skupini, vendar je ta vzorec izrazitejši pri srednješolcih. Med osnovnošolci je tak način stika navedla skoraj polovica vprašanih (50 %), medtem ko je pri srednješolcih delež še višji in znaša 61 %.

Med osnovnošolci je 27 % vprašanih navedlo, da jim je neprimerno vsebino poslal nekdo

drug, pri srednješolcih pa je ta način stika še pogostejši, saj ga je izbralo 40 % mladih. Kot pogost vir se pri obeh skupinah pojavljajo tudi rezultati iskanja, kjer je na ta način z neprimerno vsebino prišlo v stik 20 % osnovnošolcev in 23 % srednješolcev. Pomembno vlogo ima tudi deljenje vsebin s strani prijateljev na družbenih omrežjih, kar navaja 13 % osnovnošolcev in 23 % srednješolcev, medtem ko so drugi načini stika redkejši (7 % osnovnošolcev in 4 % srednješolcev).

Pri tem izstopa razlika v tem, da precejšen del osnovnošolcev ne zna pojasniti, kako se je srečal z neprimernimi vsebinami (33 %), medtem ko je takšnih odgovorov med srednješolci bistveno manj (7 %).

Slika 23: Način stika z neprimernimi vsebinami glede na stopnjo izobraževanja

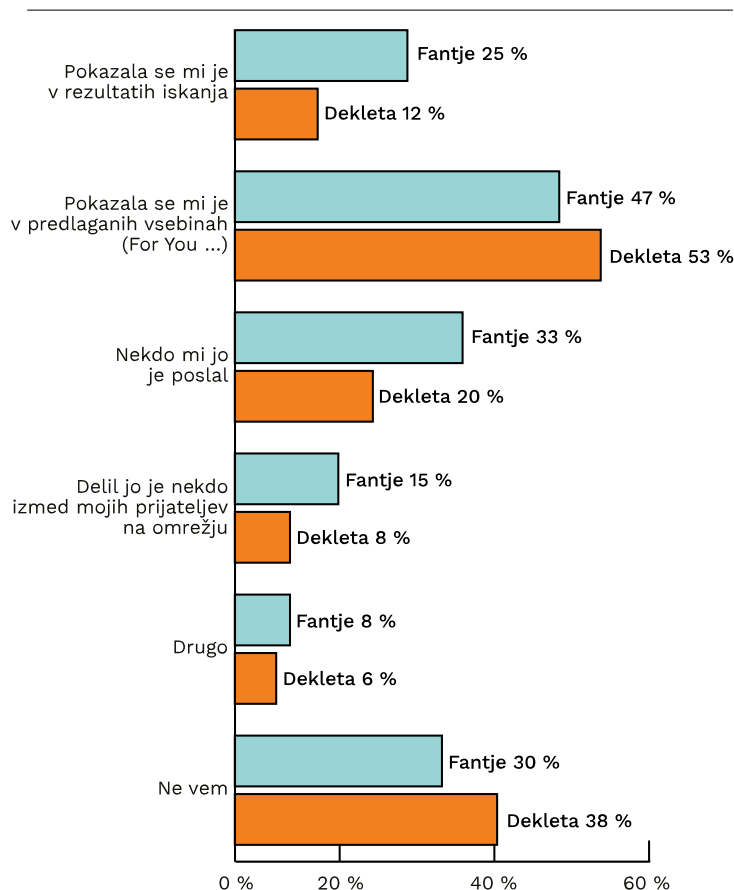
Ne glede na stopnjo izobraževanja se kot najpogostejši način stika z neprimerno vsebino na družbenih omrežjih pri obeh spolih izkazujejo predlagane vsebine. Med osnovnošolci so na ta način najpogosteje v stik z neprimernimi objavami prihajala dekleta (53 %), sledijo fantje (47 %), medtem ko se v srednji šoli ta razlika še poveča, saj takšen način stika navaja 68 % deklet in 56 % fantov.

Pri neposredno poslanih vsebinah se vzorec obrne, saj fantje v obeh starostnih skupinah pogosteje poročajo, da so jim te objave poslali drugi. V osnovni šoli to navaja 33 % fantov in 20 % deklet, v srednji šoli pa se razlika ohranja, hkrati pa se poveča delež posameznikov, saj takšno izkušnjo navaja 45 % fantov in 36 % deklet.

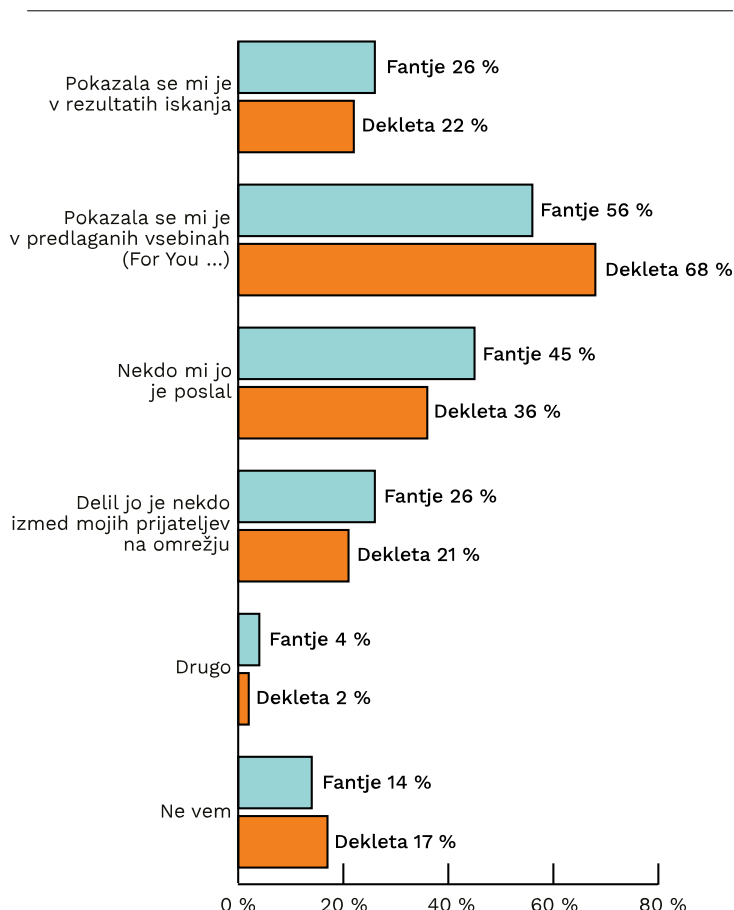
Do neprimernih objav prek rezultatov iskanja ponovno pogosteje prihajajo fantje. Med osnovnošolci ta način stika navaja 25 % fantov in 12 % deklet, med srednješolci pa 26 % fantov in 22 % deklet, kar kaže na manj izrazite razlike med spoloma v starejšem obdobju. Podoben vzorec je zaznati tudi pri objavah prijateljev na omrežjih, kjer so fantje pogosteje izpostavljeni neprimernim vsebinam tako v osnovni šoli (15 % fantov in 8 % deklet) kot v srednji (26 % fantov in 21 % deklet).

Pri odgovoru »ne vem« se na obeh stopnjah izobraževanja dosledno kaže večja negotovost pri dekletih. Med osnovnošolci tak odgovor izbere 38 % deklet in 30 % fantov, v srednji šoli pa 17 % deklet in 14 % fantov.

Slika 24: Način stika z neprimernimi vsebinami glede na spol v OŠ

Slika 25: Način stika z neprimernimi vsebinami, glede na spol v SŠ

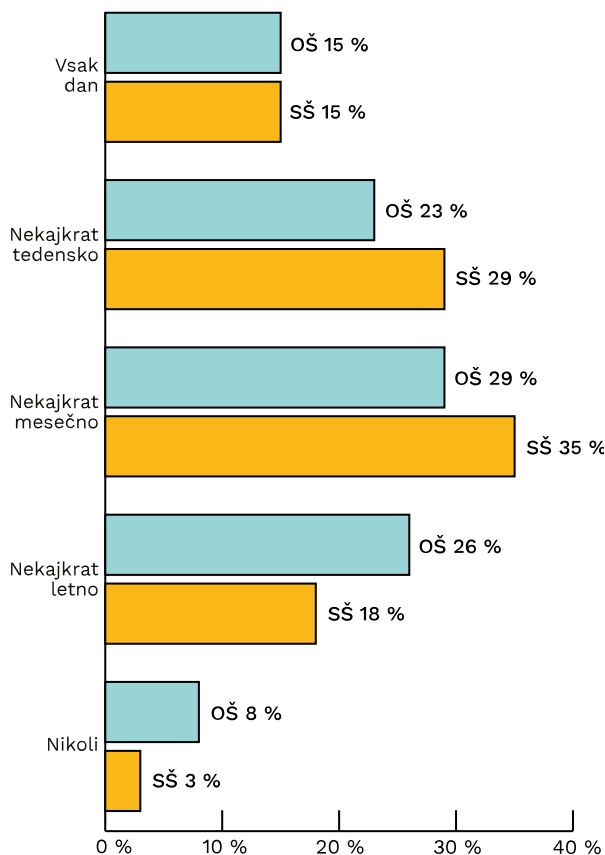
Vsakodnevno na neprimerno vsebino naleti enak delež učencev in dijakov (15 % osnovnošolcev in 15 % srednješolcev). Nekajkrat tedensko jo zaznava skoraj četrtina osnovnošolcev (23 %), pri srednješolcih pa je ta delež nekoliko višji (29 %).

Najpogostejši odgovor pri obeh starostnih skupinah je, da neprimerno vsebino opazijo nekajkrat mesečno, pri čemer je ta vzorec izrazitejši pri srednješolcih (35 %) kot pri osnovnošolcih (29 %). Po drugi strani osnovnošolci pogosteje poročajo, da na takšno vsebino naletijo le nekajkrat letno (26 %), medtem ko je ta delež med srednješolci nižji (18 %).

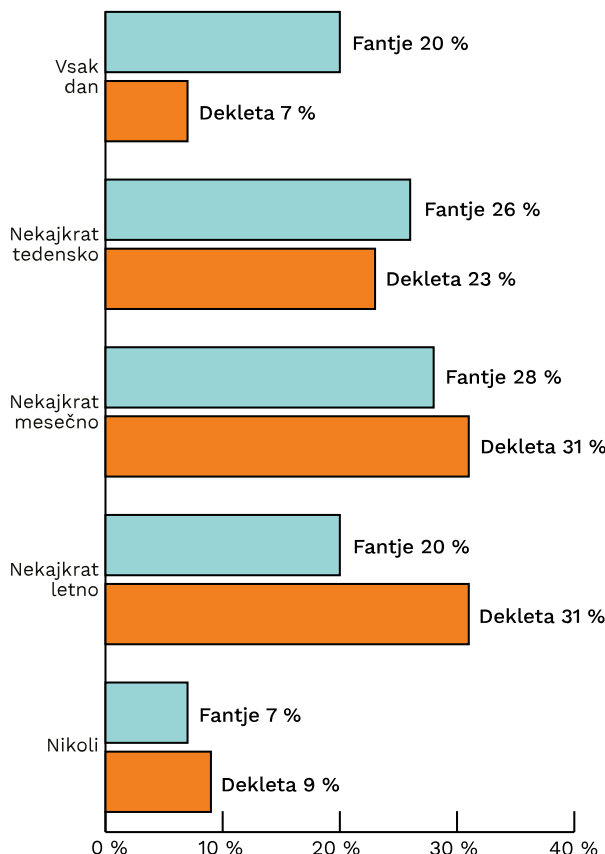
Razlika med skupinama je opazna tudi pri tistih, ki z neprimerno vsebino nikoli ne pridejo v stik. Med osnovnošolci jih je takih 8 %, med srednješolci pa je ta delež bistveno manjši in znaša le 3 %.

Fantje na družbenih omrežjih neprimerno vsebino praviloma zaznavajo pogosteje kot dekleta, pri čemer so razlike opazne tako v osnovni kot v srednji šoli. Med osnovnošolci vsakodnevno na neprimerno vsebino naleti približno petina fantov (20 %), medtem ko je takih deklet bistveno manj (7 %). Tudi pri zaznavanju vsebine nekajkrat tedensko so fantje nekoliko pogosteje izpostavljeni (26 %) kot dekleta (23 %). Po drugi strani dekleta pogosteje poročajo o občasnem stiku z neprimerno vsebino, saj jo nekajkrat mesečno zazna približno tretjina osnovnošolk (31 %), nekoliko manj pa osnovnošolcev (28 %). Podoben vzorec se kaže tudi pri redkejšem stiku, saj dekleta pogosteje kot fantje navajajo, da na takšno vsebino naletijo le nekajkrat letno (31 % deklet in 20 % fantov). Delež tistih, ki z neprimerno vsebino nikoli ne pridejo v stik, pa je pri obeh spolih razmeroma nizek in podoben (7 % fantov in 9 % deklet).

Slika 26: Pogostost opažanja neprimernih vsebin na družbenih omrežjih

Slika 27: Pogostost opažanja neprimernih vsebin na družbenih omrežjih glede na spol v OŠ

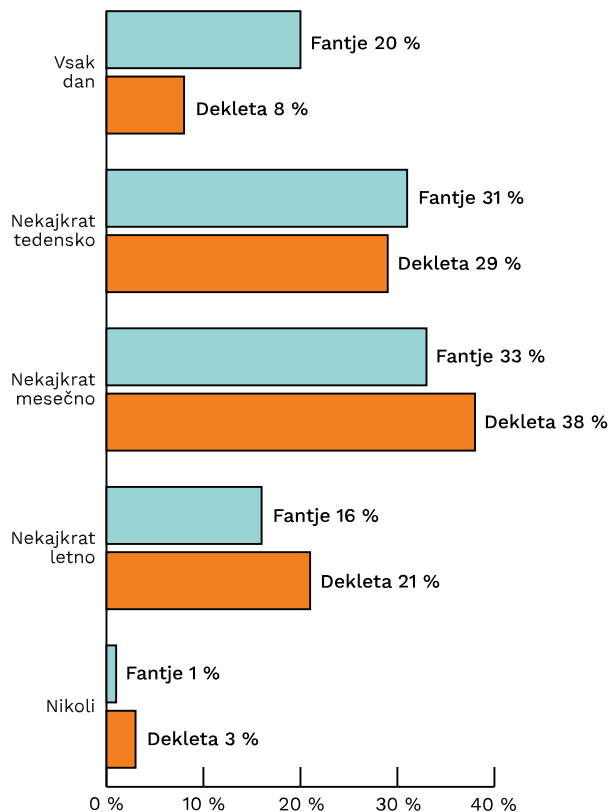

Razlike med spoloma se ohranjajo tudi v srednji šoli, vendar so pri nekaterih pogostostih nekoliko drugače razporejene. Vsakodnevno neprimerno vsebino zazna več srednješolcev kot srednješolk (20 % fantov in 8 % deklet). Pri zaznavanju vsebine nekajkrat tedensko so razlike med spoloma manj izrazite, saj o tem poroča približno tretjina fantov (31 %) in skoraj enak delež deklet (29 %). Srednješolke pa pogosteje kot srednješolci poročajo, da neprimerno vsebino opazijo nekajkrat mesečno (38 % deklet proti 33 % fantov) in nekajkrat letno (21 % deklet in 16 % fantov). Tudi med dijaki je delež tistih, ki z neprimerno vsebino nikoli ne naletijo, zelo majhen, pri čemer je nekoliko višji pri dekletih (3 %) kot pri fantih (1 %).

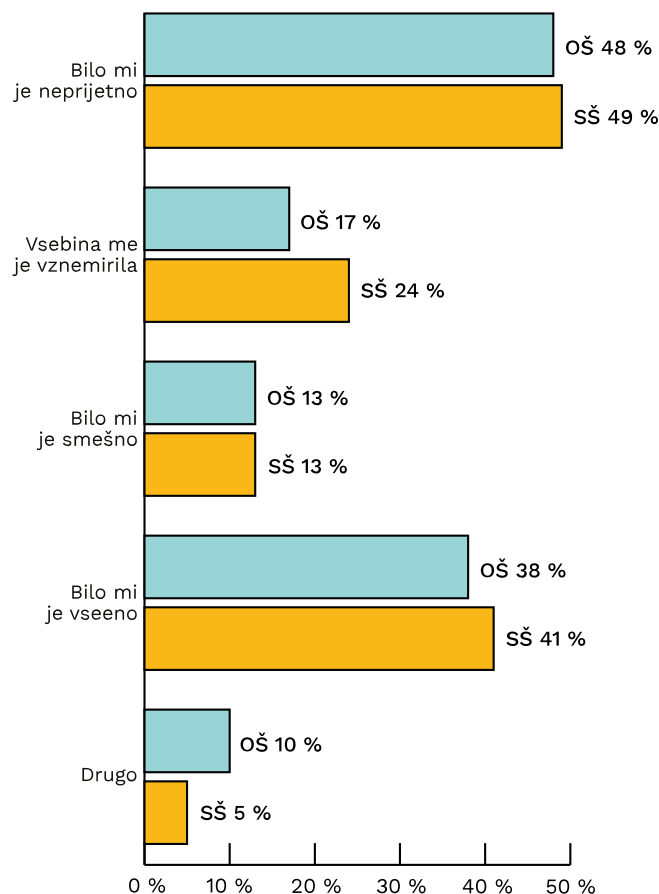
Kar pa zadeva počutja ob stiku s temi vsebinami, je skoraj polovici osnovnošolcev (48 %) bilo neprijetno, 17 % je poročalo, da so jih objave vznemirile. Nekateri so se odzvali z humorjem, saj je 13 % takih vsebin ocenilo kot smešne, medtem ko je bilo 38,4 % učencev vseeno. Manjši delež osnovnošolcev, 10 %, pa je navedel druge občutke ob srečanju z neprimerno vsebino.

Pri soočanju z neprimerno vsebino so se fantje in dekleta precej razlikovali v svojih občutkih. Med osnovnošolci je ob srečanju z neprimerno vsebino neprijetne občutke navedlo 37 % fantov, medtem ko je bil ta delež pri dekletih bistveno višji in je znašal 61 %. Vznemirjenost je navedlo nekoliko več fantov kot deklet, in sicer 18 % osnovnošolcev in 16 % osnovnošolk. Razlike med spoloma so bile izrazite tudi pri nevtralnem odzivu, saj je bilo fantom precej pogosteje vseeno (49 %) kot dekletom (27 %). Prav tako so dečki pogosteje poročali, da jim je bila vsebina smešna (17 % pri fantih in 7 % pri dekletih). Druge občutke je nav-

Slika 28: Pogostost opažanja neprimernih vsebin na družbenih omrežjih glede na spol v SŠ

Slika 29: Počutje ob stiku z vsebino

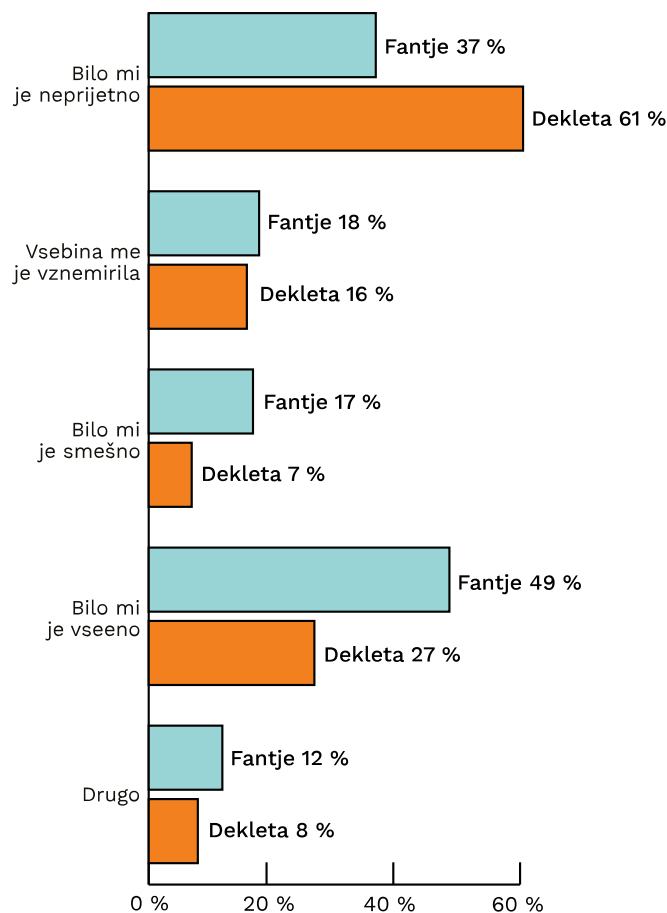
edlo nekoliko več osnovnošolcev (12 %) kot osnovnošolk (8 %).

Podoben vzorec razlik med spoloma se je pokazal tudi pri starejših. Neprijetno se je ob neprimerni vsebini počutilo kar 69 % srednješolk, medtem ko je ta občutek izrazilo le 30 % srednješolcev. Dekleta so bila tudi pogosteje vznemirjena (26 %) v primerjavi s fanti (22 %). Po drugi strani pa so srednješolci bistveno pogosteje poročali, da jim je bilo ob tem vseeno (55 %), kar je navedla le približno četrtina srednješolk (26 %). Fantje so prav tako pogosteje kot dekleta doživeli neprimerno vsebino kot smešno (18 % pri fantih in 8 % pri dekletih).

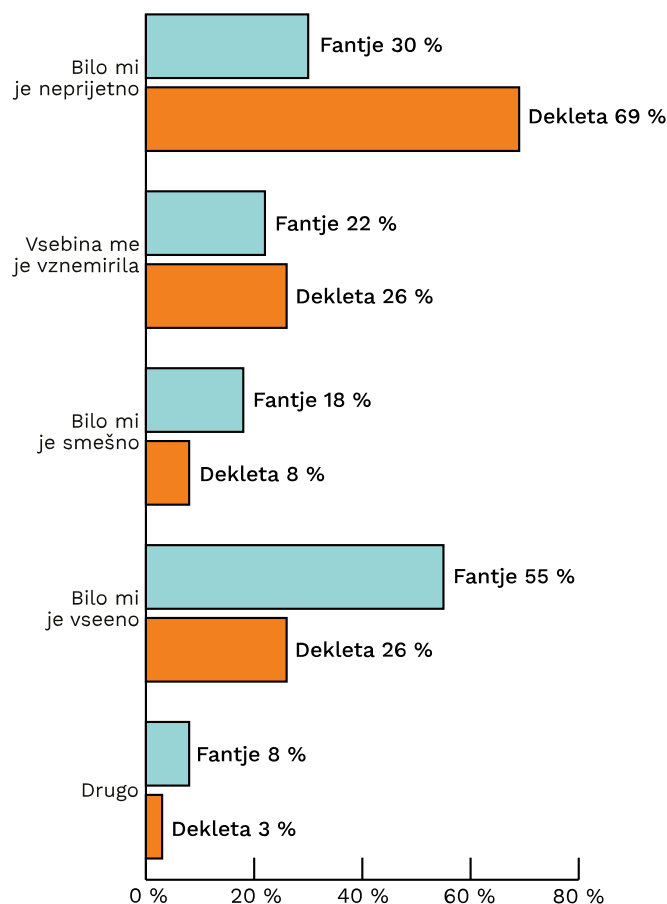
Večina učencev na družbenih omrežjih neprimerno vsebino opazi dokaj pogosto, saj jih 14,8 % poroča, da jo vidijo vsak dan, medtem ko 23 % naleti nanjo nekajkrat tedensko. Nekajkrat mesečno neprimerno vsebino opazi skoraj tretjina anketirancev (29 %), medtem ko jo 25,5 % vidi le nekajkrat letno. Le manjši delež, 8 %, pravi, da ne naleti nikoli na neprimerno vsebino. Največ anketiranih srednješolcev neprimerno vsebino na družbenih omrežjih opazi nekajkrat mesečno (35 %), sledijo tisti, ki jo zaznavajo nekajkrat tedensko (29 %). Vsak dan takšno vsebino opazi 15 % vprašanih, medtem ko le redki (manj kot 3 %) trdijo, da je nikoli ne srečajo. Približno 18 % pa jo zazna le nekajkrat letno. To kaže, da je neprimerna vsebina na teh platformah dokaj pogosta, čeprav ne vsi uporabniki nanjo naletijo vsakodnevno.

Neprimerne vsebine, kot smo do zdaj spoznali, lahko pri posameznikih vzbudijo negativna občutja, zato je ključno, da imajo mladi možnost o tem spregovoriti z nekom, ki mu zaupajo.

Slika 30: Počutje ob stiku z vsebino glede na spol v OŠ

Slika 31: Počutje ob stiku z vsebino glede na spol v SŠ

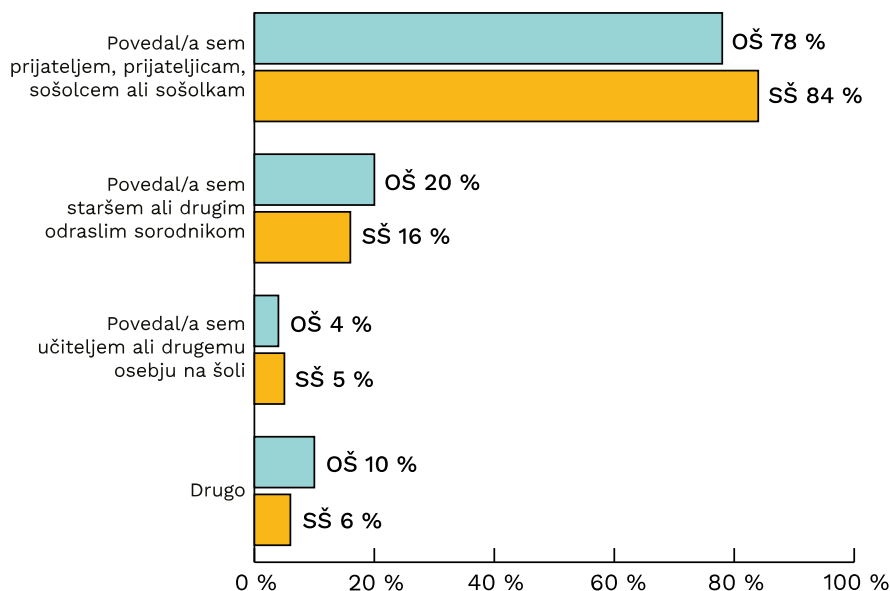
Največji delež učencev in dijakov se je za deljenje te izkušnje obrnil na prijatelje in sošolce, pri čemer je bil ta delež višji med srednješolci (84 %) kot med osnovnošolci (78 %).

V obeh skupinah temu sledijo starši oziroma drugi odrasli sorodniki, vendar se nanje pogosteje obračajo osnovnošolci (20 %) kot srednješolci (16 %). Manjši delež učencev in dijakov je navedel druge načine soočanja z izkušnjo, kot so prijava neprimerne vsebine, pogovor z duhovnikom ali odločitev, da vsebino prezrejo oziroma nanjo sčasoma pozabijo (10 % osnovnošolcev in 6 % srednješolcev).

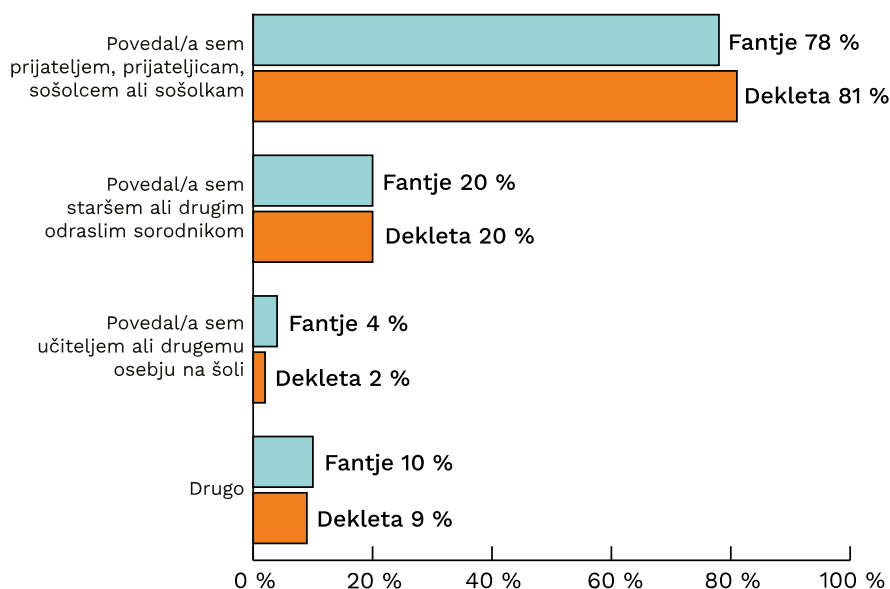
Najredkeje pa so se tako učenci kot dijaki s tovrstnimi izkušnjami obrnili na učitelje ali drugo šolsko osebje, pri čemer je bil ta delež nizek v obeh skupinah (4 % osnovnošolcev in 5 % srednješolcev).

Kar zadeva razlike med spoloma pri tem, komu posamezniki zaupajo svoje izkušnje z neprimerno vsebino, se pri osnovnošolcih kaže, da dekleta nekoliko pogosteje kot fantje o tem spregovorijo s prijatelji oziroma sošolci. Z vrstniki je svojo izkušnjo delilo 81 % deklet, pri fantih pa ta odstotek znaša 78 %. Enako pogosto osnovnošolke in osnovnošolci o tem govorijo s starši ali drugimi odraslimi sorodniki (20 %). Dekleta pa so vsebino redkeje kot fantje zaupala učiteljem ali drugemu šolskemu osebju (2 % proti 4 %).

Slika 32: Deljenje izkušnje z neprimerno vsebino z drugimi

Slika 33: Deljenje izkušnje z neprimerno vsebino z drugimi glede na spol v OŠ

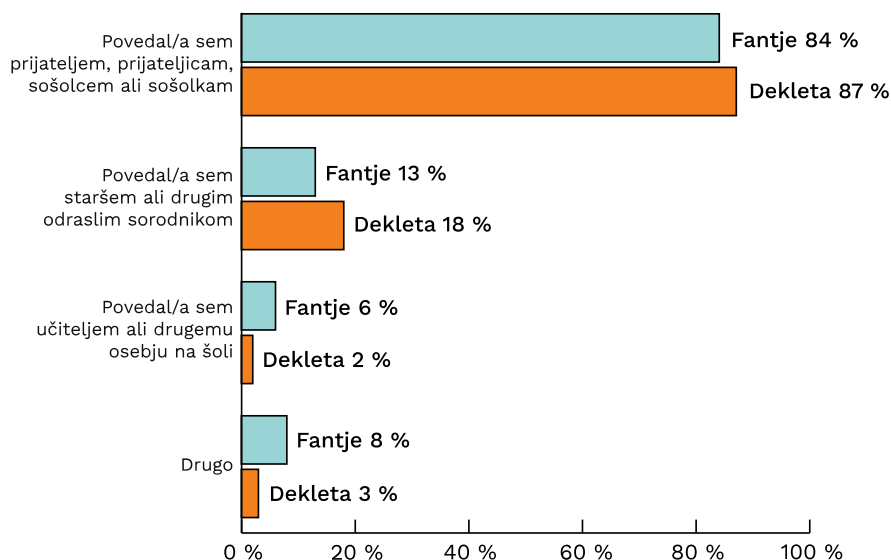
Pri srednješolcih se podoben vzorec ohranja, saj dekleta tudi v tej skupini v nekoliko večji meri kot fantje o takšnih izkušnjah govorijo s prijatelji in sošolci (87 % deklet in 84 % fantov). Prav tako je več osnovnošolk (18 %) kot osnovnošolcev (13 %) svojo izkušnjo delilo s starši ali drugimi odraslimi sorodniki. Zaupanje učiteljem ali drugemu šolskemu osebju pa ostaja redko, pri čemer se fantje k temu zatečejo nekoliko pogosteje kot dekleta (6 % fantov in 3 % deklet).

Na splošno rezultati kažejo, da dekleta v večji ali enaki meri kot fantje svojo izkušnjo z neprimerno vsebino zaupajo prijateljem ali družinskim članom, medtem ko fantje pogosteje navajajo druge načine soočanja, vključno z obračanjem na šolsko osebje ali ignoriranjem vsebine. Takšen vzorec je skladen z ugotovitvami, da dekleta v obeh starostnih skupinah pogosteje poročajo o neprijetnih občutkih ob stiku z neprimerno vsebino, kar lahko prispeva k večji potrebi po deljenju in iskanju podpore v primerjavi z njihovimi sošolci.

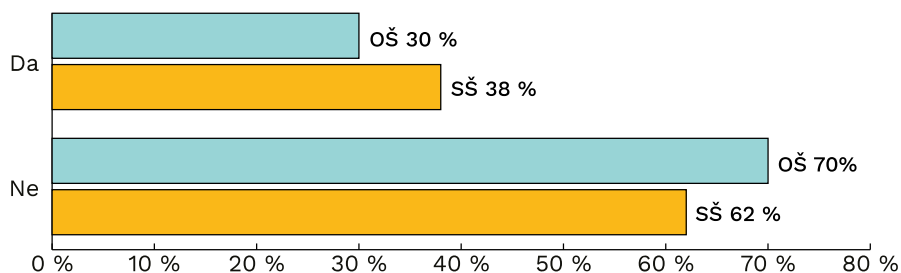
Večina anketiranih osnovnošolcev (70 %) in srednješolcev (62 %) v primeru stika s škodljivo ali nezakonito vsebino na družbenih omrežjih tega ni prijavila.

Med osnovnošolci je takšno vsebino prijavilo nekoliko več fantov kot deklet (30 % proti 28 %), med srednješolci pa ravno obratno (44 % deklet, 32 % fantov).

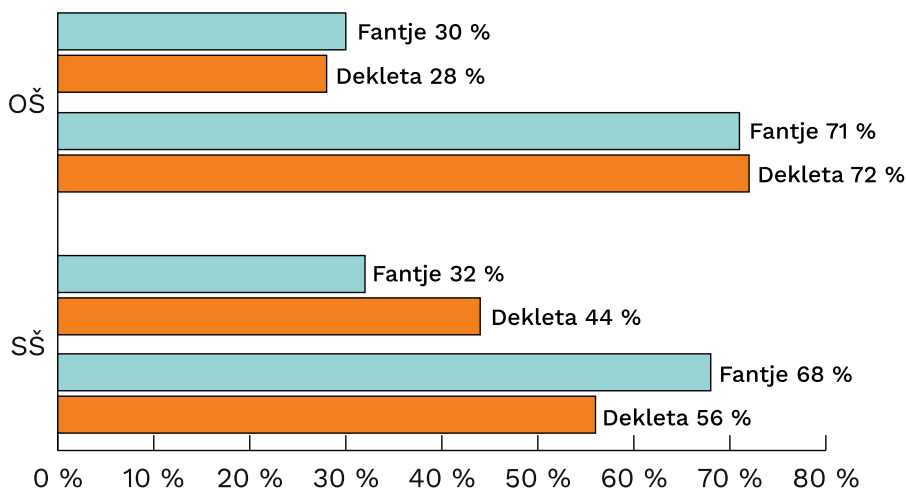
Slika 34: Deljenje izkušnje z neprimerno vsebino z drugimi glede na spol v SŠ

Slika 35: Prijava vsebine na spletu

Slika 36: Prijava vsebine na spletu glede na spol

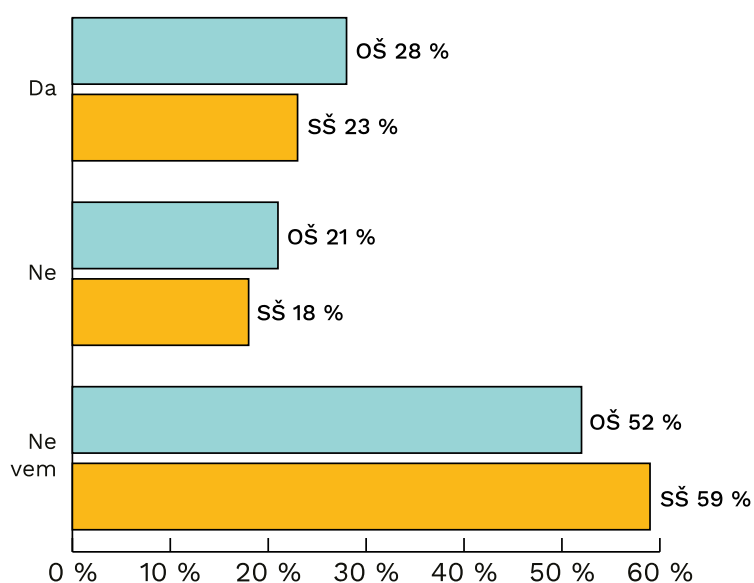
Med tistimi, ki so že kdaj poskušali prijaviti neprimerno vsebino, je 28 % osnovnošolcev in 23 % srednješolcev poročalo, da so bile prijavljene vsebine tudi odstranjene. Nekoliko manj anketiranih navaja, da platforme neprimernih objav niso odstranile (21 % učencev in 18 % dijakov), medtem ko največji delež v obeh skupinah glede izida prijave ni bil prepričan (52 % osnovnošolcev in 59 % srednješolcev).

Rezultati opozarjajo na pomanjkanje povratnih informacij glede opravljenih prijav. Platforme bi morale mladim zagotoviti jasnejše informacije o izidu, saj bi to lahko okrepilo njihov občutek vključenosti in vpliva pri soustvarjanju varnejšega ter bolj pozitivnega digitalnega okolja.

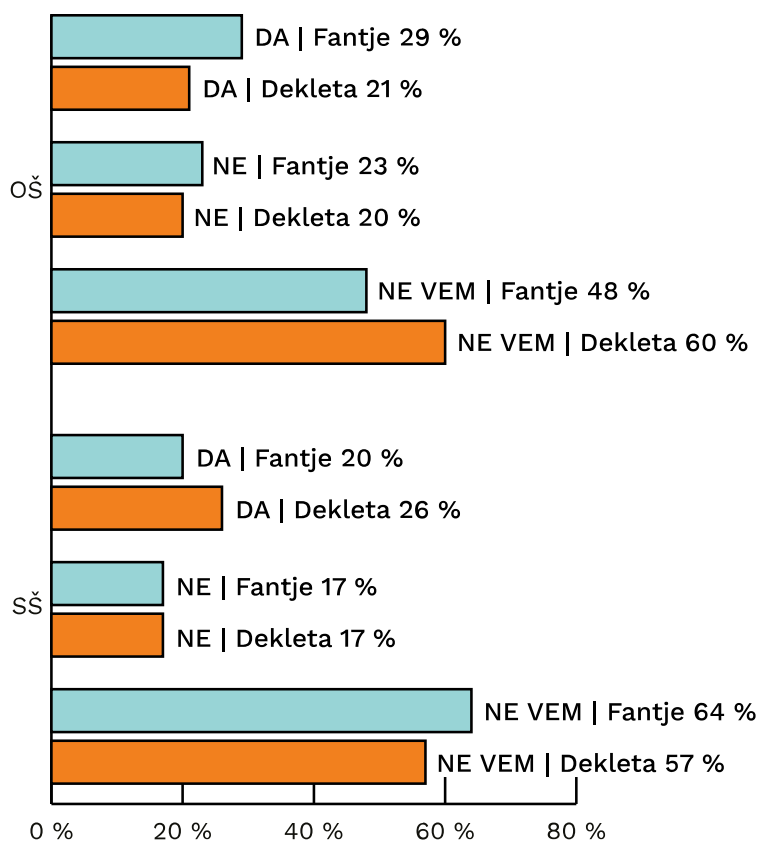
Med osnovnošolci fantje pogosteje kot dekleta poročajo, da je bila vsebina po prijavi odstranjena (29 % proti 21 %) ali da ni bila odstranjena (23 % proti 20 %), medtem ko osnovnošolke pogosteje navajajo, da izida prijave ne poznajo (60 % deklet in 48 % fantov).

Pri fantih srednješolske starosti je bila vsebina po prijavi odstranjena v približno petini primerov (20 %), pri dekletih pa je bil ta rezultat nekoliko višji (26 %). Enak delež srednješolcev in srednješolk poroča, da prijavljena objava ni bila odstranjena (17 %). Tudi v tej skupini je pri obeh spolih največ nejasnosti glede izida, saj več kot polovica dijakov in dijakinj navaja, da ne vedo, ali je bila vsebina odstranjena, pri čemer je ta negotovost izrazitejša pri fantih (64 %) kot pri dekletih (57 %).

Slika 37: Odstranitev vsebine po prijavi

Slika 38: Odstranitev vsebine po prijavi glede na spol

Sporne vsebine in ponudba v trgovinah z aplikacijami

Tudi v trgovinah, kot sta App Store in Google Play, lahko posamezniki nalletijo na neprimerne vsebine in ponudbo.

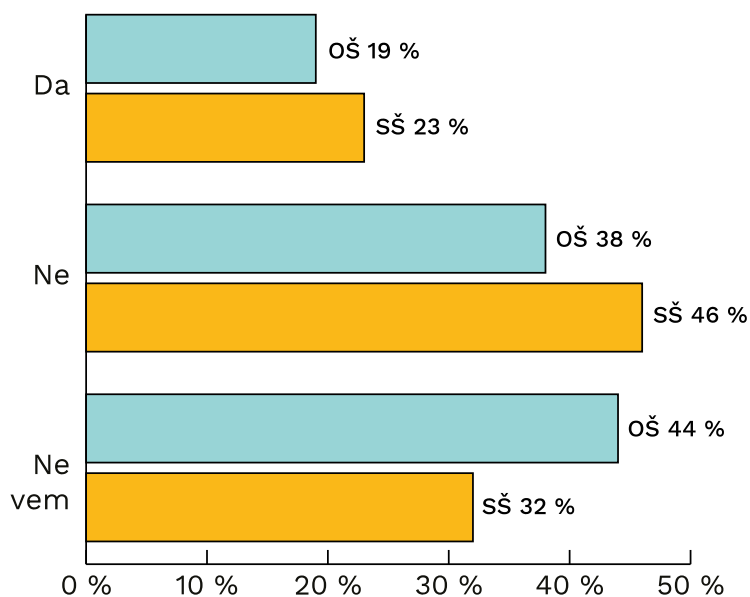
Med osnovnošolci 19 % uporabnikov navaja, da so v teh trgovinah že zaznali nekaj, kar se jim je zdelo skrb vzbujajoče ali sporno. Pri 38 % se s takšnimi primeri še niso srečali, medtem ko 44 % ne zna jasno presoditi, ali so na kaj podobnega že naleteli.

Pri srednješolcih se deleži nekoliko razlikujejo. Sporne vsebine je opazilo 23 % vprašanih, 46 % jih poroča, da takšnih primerov niso zaznali, 32 % pa ostaja neodločenih oziroma niso prepričani.

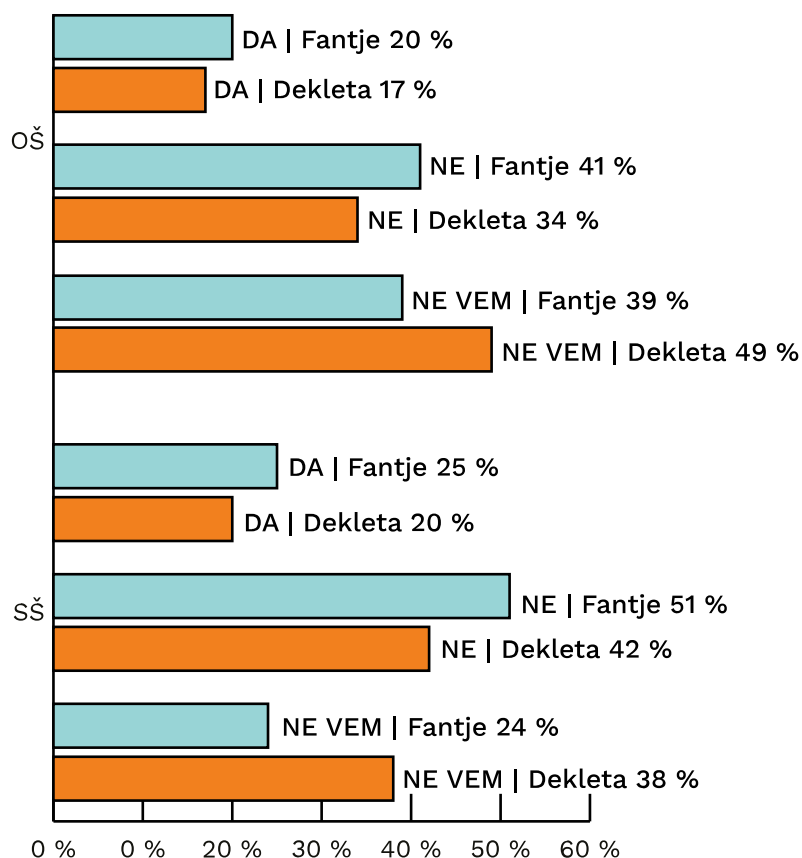
Med osnovnošolci je približno petina fantov (20 %) in nekoliko manj deklet (17 %) že naletela na vsebino ali ponudbo, ki se jim je zdelo sporna. Osnovnošolci pogosteje kot osnovnošolke poročajo, da takšnih vsebin niso opazili (41 % proti 34 %), medtem ko dekleta pogosteje navajajo, da niso prepričana, ali so se s čim podobnim že srečala (49 % proti 39 %).

Pri srednješolcih se razlike med spoloma povečajo. Skoraj četrtina fantov (25 %) in petina deklet (20 %) poroča, da so v trgovinah z aplikacijami že zaznali sporne vsebine. Hkrati več dijakinj kot dijakov navaja, da ne vedo, ali so na takšno vsebino že naleteli (38 % proti 24 %). Pri obeh spolih pa večina srednješolcev poroča, da takšnih primerov ni zaznala, pri čemer je ta delež ponovno višji pri fantih (51 %) kot pri dekletih (42 %).

Slika 39: Zaznava skrb vzbujajočih vsebin in aplikacij

Slika 40: Zaznava skrb vzbujajočih vsebin in aplikacij glede na spol

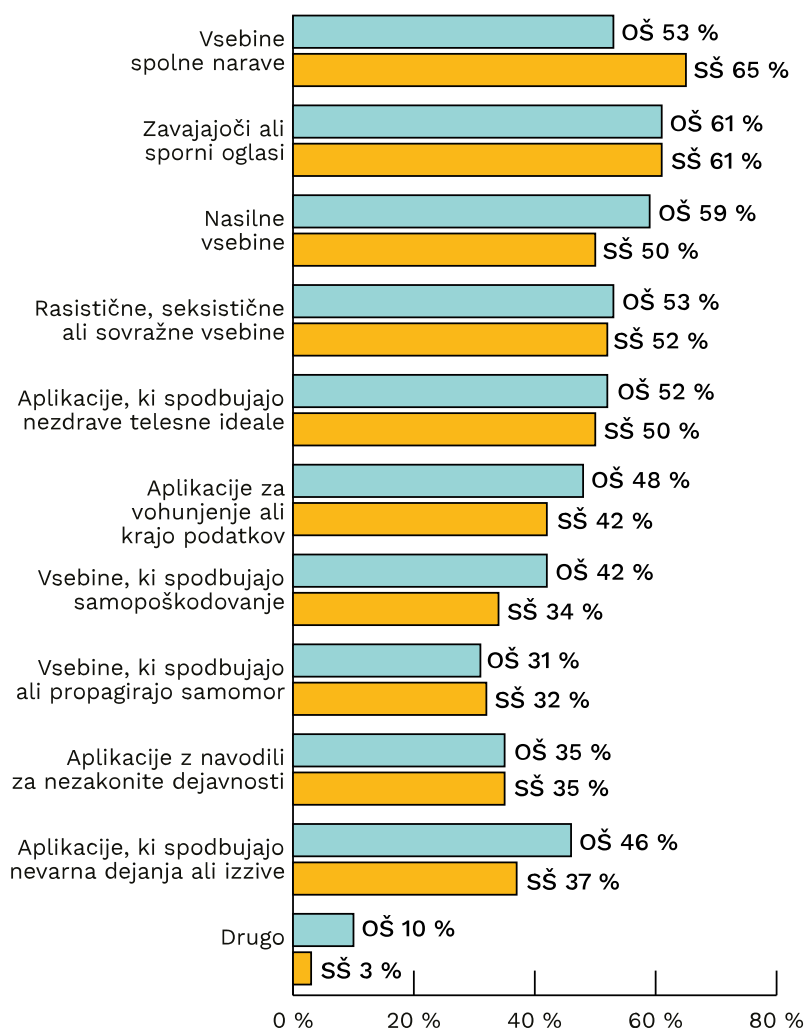
Uporabniki so poročali, da so med rabo trgovin z aplikacijami pogosto naleteli na različne sporne vsebine. Med osnovnošolci so bili najpogosteje prisotni zavajajoči oglasi (61 %), takoj za njimi pa nasilne vsebine (59 %). Pri srednješolcih so najbolj izstopale vsebine spolne narave (65 %), medtem ko jih je med mlajšimi zaznala le približno polovica (53 %). Zavajajoči oglasi so bili enako razširjeni v obeh skupinah (61 %), torej se mladostniki ne glede na starost z njimi v enaki meri in precej pogosto srečujejo.

Rasistične, seksistične ali sovražne vsebine so bile prav tako razmeroma podobno izražene na obeh izobraževalnih stopnjah (okoli 52 do 53 %), enako velja za aplikacije, ki spodbujajo nezdrave telesne ideale ali ekstremne diete, čeprav so jih nekoliko pogosteje omenjali osnovnošolci (52 %) kot srednješolci (50 %). Primerljivi deleži so se pokazali tudi pri bolj

tveganih temah, kot so platforme z navodili za nezakonite dejavnosti, na primer v povezavi z drogami, krajo ali piratstvom (35 %), ter pri vsebinah, ki spodbujajo ali povečujejo samomor (31 % osnovnošolcev in 32 % srednješolcev).

Višji deleži med osnovnošolci so bili zaznani pri orodjih, ki omogočajo vohunjenje ali krajo podatkov (48 % v primerjavi z 42 % dijakov), pri primerih, povezanih s samopoškodovanjem (42 % osnovnošolcev in 34 % srednješolcev), ter pri vsebinah, ki spodbujajo nevarna dejanja in tvegane izzive (46 % proti 37 %). Tudi pri odgovoru drugo je bil delež mlajših nekoliko višji (10 % proti 3 %). Tukaj so mladostniki iz obeh skupin navajali, da so naleteli že na zelo širok spekter spornih primerov, med drugim na spodbujanje spolnega nasilja, zelo vsiljive oglase ali opažanja, da postajajo nekatere igre za otroke vse bolj stereotipno usmerjene.

Slika 41: Vrste spornih vsebin in aplikacij, na katere so naleteli mladostniki

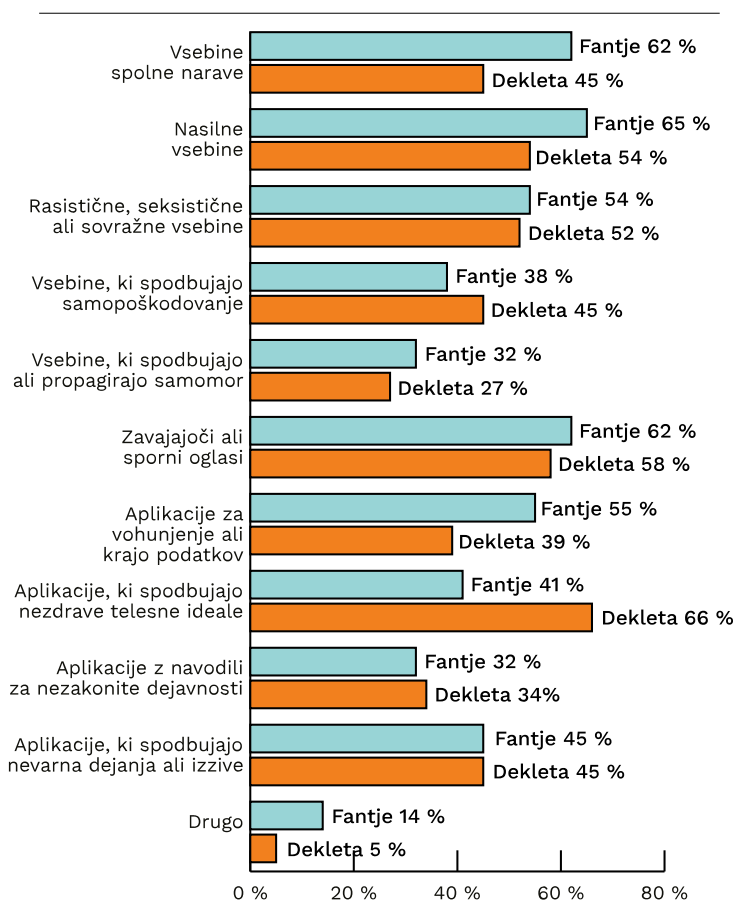

Med mlajšimi fanti so nekoliko bolj izstopale nasilne vsebine, na katere jih je naletelo 65 %, pogosto pa so se srečevali tudi z vsebinami spolne narave in zavajajočimi oglasi (po 62 %). Aplikacije, povezane z vohunjenjem ali manipulacijo v partnerskih odnosih, so bile med osnovnošolci prav tako med pogostejše opaženimi (55 %), medtem ko so osnovnošolke v večji meri poročale o vsebinah, povezanih z videzom. Kar 66 % učenk je namreč naletelo na aplikacije, ki spodbujajo nezdrave telesne ideale ali ekstremne diete, kar predstavlja delež, ki med dekletimi najbolj izrazito izstopa.

Pri osnovnošolkah so višje deleže dosegli tudi zavajajoči oglasi (58 %), nasilne vsebine (54 %) ter rasistične, seksistične in sovražne vsebine (52 %), vendar so bile te vrednosti v primerjavi z osnovnošolci vseeno nižje. Dekleta so nekoliko pogostejše poročala o stikih z vsebinami, ki spodbujajo samopoškodovanje (45 % v primerjavi z 38 % fantov), ter z aplikacijami z navodili za nezakonite dejavnosti (34 % proti 32 % fantov).

Učenci pa so nekoliko izraziteje izpostavili srečanja z vsebinami, ki spodbujajo ali propagirajo samomor (32 % v primerjavi s 27 % deklet), in z drugimi vrstami spornih vsebin (14 % proti 5 % deklet). Pri aplikacijah, ki spodbujajo nevarna dejanja ali tvegane izzive, so bili rezultati med spoloma enaki, saj je o takšni izkušnji poročalo približno 45 % tako fantov kot deklet.

Slika 42: Vrste spornih vsebin in aplikacij, na katere so naleteli mladostniki glede na spol v OŠ

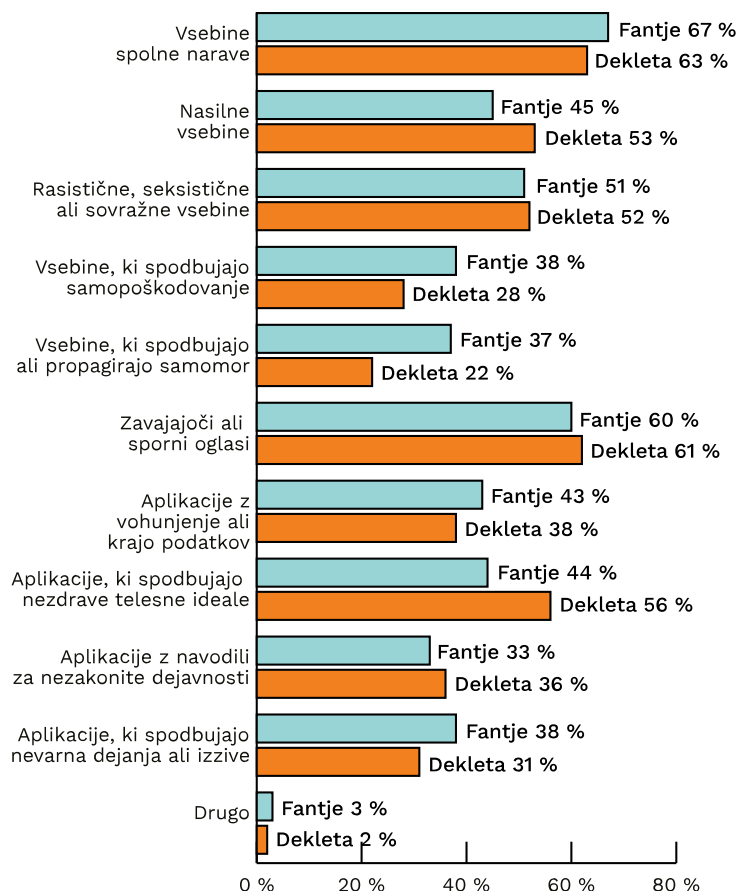
Med srednješolci so najbolj izstopale vsebine spolne narave, na katere je naletelo 67 % dijakov, sledili so zavajajoči oglasi (60 %) ter rasistične, seksistične in sovražne vsebine (51 %). Dekleta so prav tako najpogosteje poročala o vsebinah spolne narave (63 %) in zavajajočih oglasih (61 %), sledile pa so aplikacije, ki spodbujajo nezdrave telesne ideale (56 %).

Pri nekaterih področjih so razlike med spoloma razmeroma majhne. Rasistične, seksistične in sovražne objave so se pojavljale skoraj enako pogosto (52 % deklet in 51 % fantov), podobno velja tudi za zavajajoče oglase. Več odstopanj se pokaže pri temah, povezanih z duševnim zdravjem, saj so fantje pogosteje poročali o

vsebinah, ki spodbujajo ali propagirajo samomor (37 % v primerjavi z 22 % deklet), pa tudi o tistih, ki spodbujajo samopoškodovanje (38 % proti 28 % deklet).

Srednješolci so nekoliko pogosteje naleteli še na aplikacije, povezane z vohunjenjem ali krajo podatkov (43 % fantov in 38 % deklet) ter na objave, ki spodbujajo nevarna dejanja ali tvegane izzive (38 % proti 31 % deklet), medtem ko so srednješolke nekoliko pogosteje poročale o aplikacijah z navodili za nezakonite dejavnosti (36 % v primerjavi s 33 % fantov). Kategorija "drugo" pa je pri obeh skupinah ostala redko zastopana (3 % fantov in 2 % deklet).

Slika 43: Vrste spornih vsebin in aplikacij, na katere so naleteli mladostniki glede na spol v SŠ

Nevarni izzivi

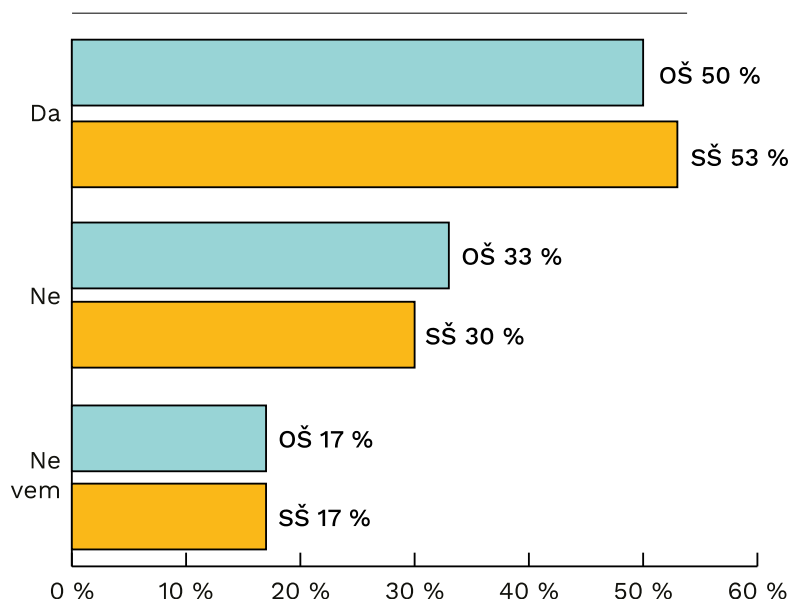
Poleg škodljivih vsebin se mladi na spletu lahko srečajo tudi z nevarnimi izzivi, ki so za posameznike v skrajnih primerih celo usodni.

Z njimi se je srečala že približno polovica osnovnošolcev (50 %) in srednješolcev (53 %). Enak delež učencev in dijakov (17 %) ni prepričan, ali so nevarne izzive na družbenih omrežjih sploh že kdaj videli, medtem ko preostali navajajo, da se z njimi še niso srečali (33 % osnovnošolcev in 30 % srednješolcev).

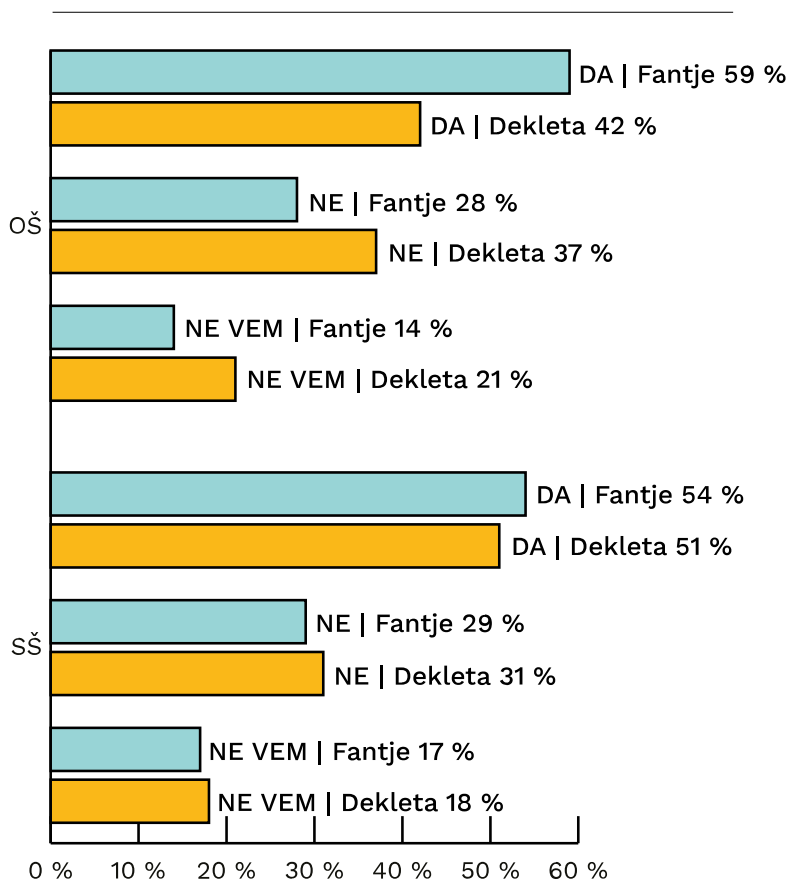
Pri osnovnošolcih fantje bistveno pogosteje poročajo, da so že naleteli na nevaren izziv, saj jih je takšno vsebino zaznalo 59 %, medtem ko je ta delež pri dekletih nižji (42 %). Nasprotno dekleta pogosteje navajajo, da takšnih izzivov niso opazila ali da niso prepričana, ali so jih že videla, kar velja za 37 % deklet in 21 % deklet, v primerjavi z 28 % in 14 % fantov.

V srednji šoli se razlike med spoloma zmanjšajo. Približno polovica fantov (54 %) in deklet (51 %) je že naletela na nevaren izziv, podobni pa so tudi deleži tistih, ki takšne vsebine niso zaznali (29 % fantov in 31 % deklet). Tudi negotovost glede prepoznavanja nevarnih izzivov je v tej starostni skupini primerljiva med spoloma, saj o tem poroča okoli 17 % srednješolcev in 18 % srednješolk.

Slika 44: Srečanje z nevarnimi spletnimi izzivi

Slika 45: Srečanje z nevarnimi spletnimi izzivi glede na spol

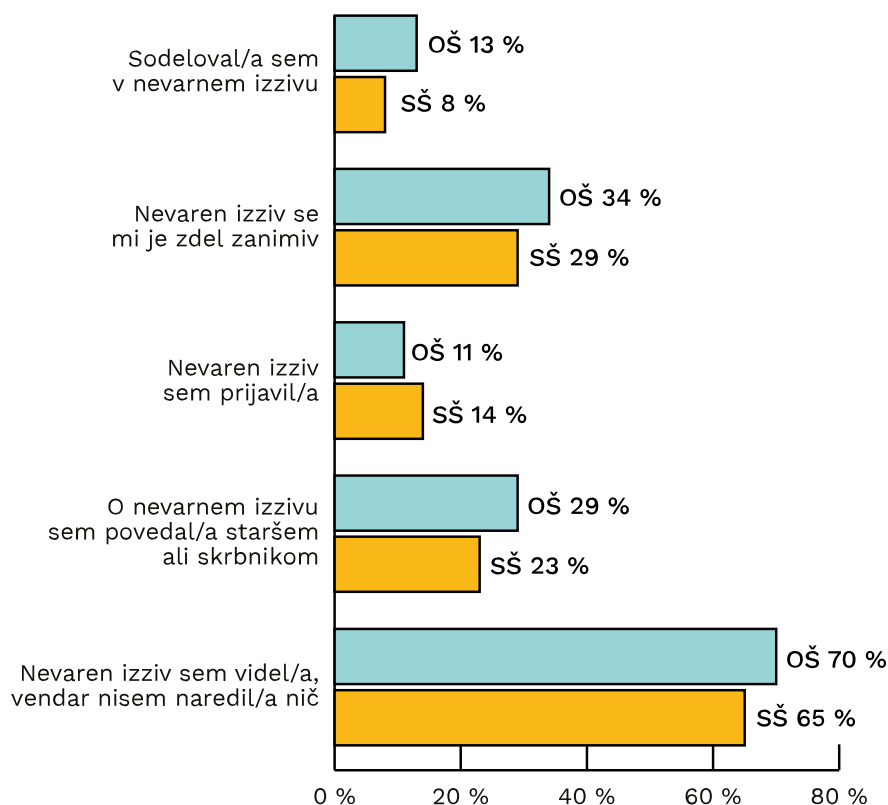

Večina osnovnošolcev, kar 70 %, je že videla nevaren izziv na družbenih omrežjih, vendar pri njem niso sodelovali oziroma niso ukrepali. Približno tretjina jih je nevaren izziv ocenila kot zanimivega, medtem ko jih je le okoli 13 % že dejansko sodelovalo v takem izzivu. Tudi prijava nevarnega izziva ni pogosta – to je storilo le nekaj več kot 10 % mladih, medtem ko je skoraj 30 % o nevarnem izzivu spregovorilo s starši ali skrbniki.

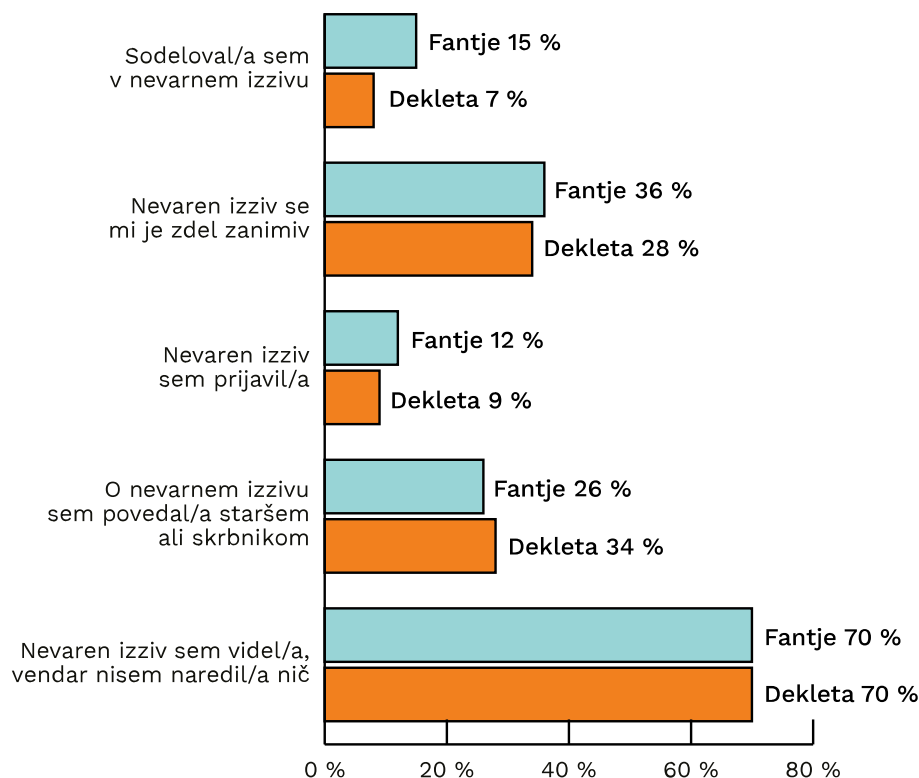
Med dijaki je 8 % že sodelovalo v nevarnem izzivu na družbenih omrežjih, 29 % jih je nevaren izziv bilo zanimivih, 14 % jih je tak izziv tudi prijavilo, 23 % pa je o njem povedalo staršem ali skrbnikom, medtem ko jih je kar 65 % nevaren izziv videlo, a niso ukrepali oziroma niso naredili nič. Na podlagi teh podatkov lahko sklepamo, da srednješolci nevarne izzive spremljajo in se v njih vključujejo redkeje ter da so ti izzivi izraziteje prisotni in priljubljeni med osnovnošolci.

Razlike med spoloma kažejo, da fantje tako v osnovni kot v srednji šoli pogosteje kot dekleta sodelujejo v nevarnih izzivih na družbenih omrežjih (osnovna šola: 15 % deklet proti 7 % fantov; srednja šola: 8 % deklet proti 5 % fantov), pri čemer je delež sodelovanja pri obeh spolih višji v osnovni šoli. Prav tako se nevarni izzivi pogosteje zdijo zanimivi fantom kot dekletom, tako med osnovnošolci (36 % proti 28 %) kot med srednješolci (38 % proti 17 %).

Slika 46: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih

Slika 47: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na spol v OŠ

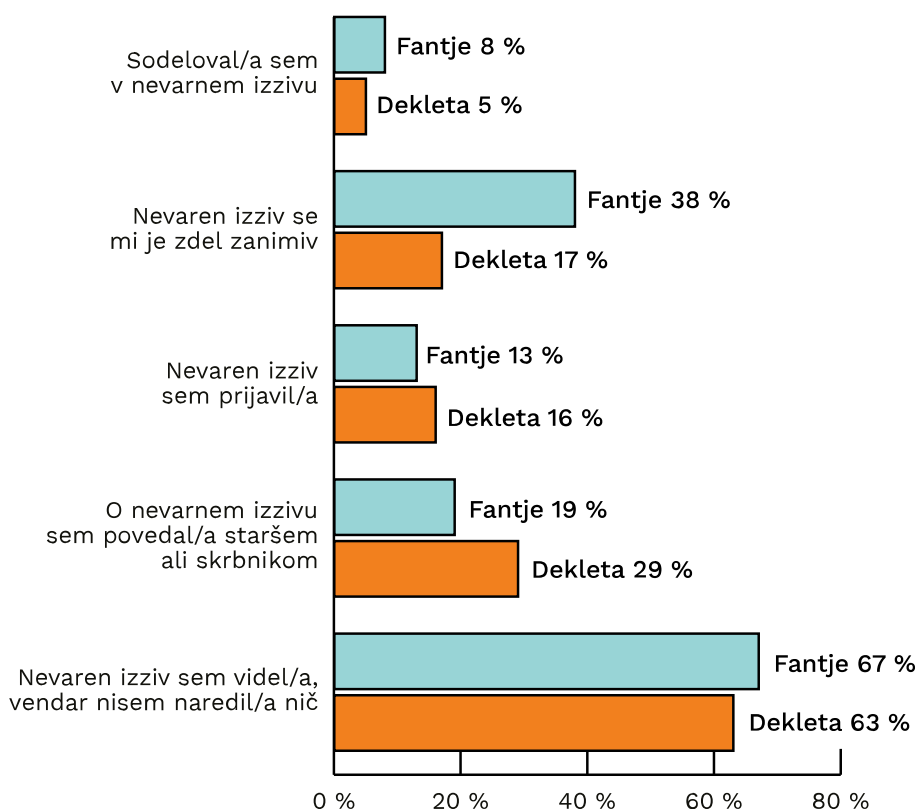
Kar zadeva prijavo nevarnih izzivov, med učenci to nekoliko pogosteje storijo fantje (12 %) kot dekleta (9 %), medtem ko se pri dijakih vzorec obrne in dekleta nevarne izzive prijavijo pogosteje kot fantje (16 % proti 13 %). Na obeh stopnjah izobraževanja dekleta tudi pogosteje kot fantje o nevarnih izzivih spregovorijo s starši ali skrbniki (osnovna šola: 34 % deklet proti 26 % fantov; srednja šola: 29 % deklet proti 19 % fantov).

Kljub tem razlikam pa večina učencev in dijakov obeh spolov nevaren izziv sicer zazna, vendar se nanj ne odzove. Med osnovnošolci je takšnih približno 70 %, med srednješolci pa nekoliko manj (67 % fantov in 63 % deklet).

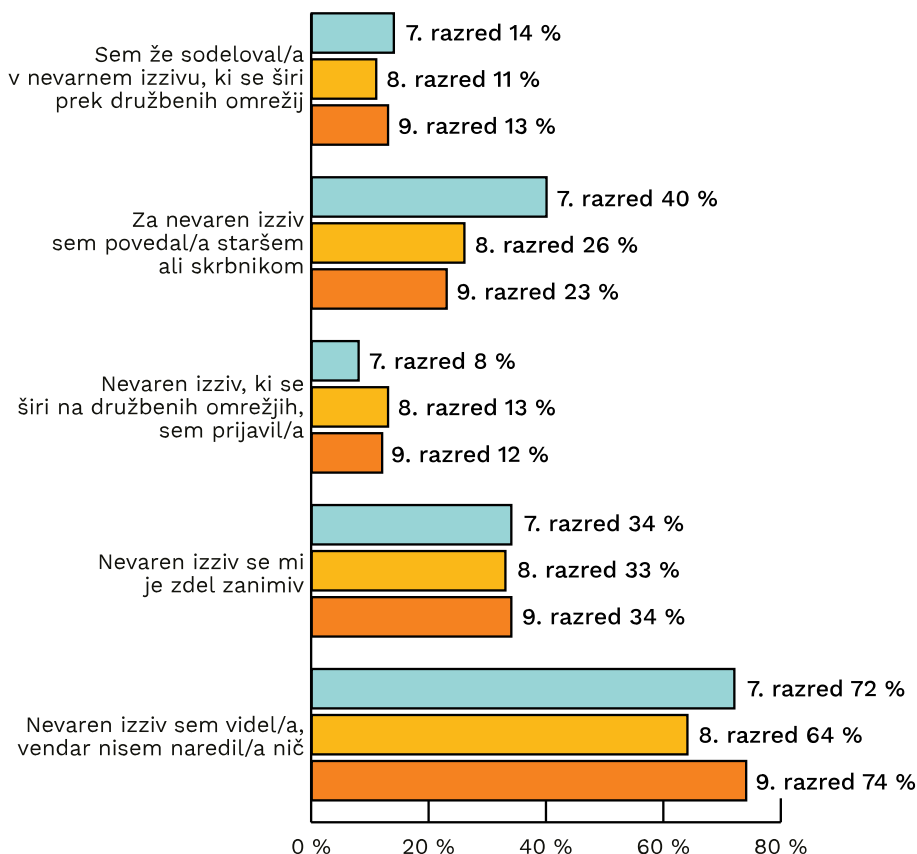
Kako pa se kažejo razlike med učenci posameznih razredov osnovne šole v zaznavanju in odzivanju na nevarne izzive na družbenih omrežjih? Največ predstavnikov 7. razreda (40 %) je o nevarnem izzivu povedalo staršem ali skrbnikom, pri čemer se ta delež v višjih razredih zmanjšuje. V 8. razredu je o izzivu staršem poročalo 26 % učencev, v 9. pa 23 %, kar kaže na upad komunikacije s starši z naraščajočo starostjo.

Sodelovanje v nevarnih izzivih je med posameznimi razredi osnovne šole razmeroma podobno in se giblje med 11 % in 14 %. Podobno enakomerno je tudi njihovo doživljanje teh izzivov kot zanimivih, saj jih

Slika 48: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na spol v SŠ

Slika 49: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na razred OŠ

približno tretjina učencev v vseh treh razredih ocenjuje kot zanimive.

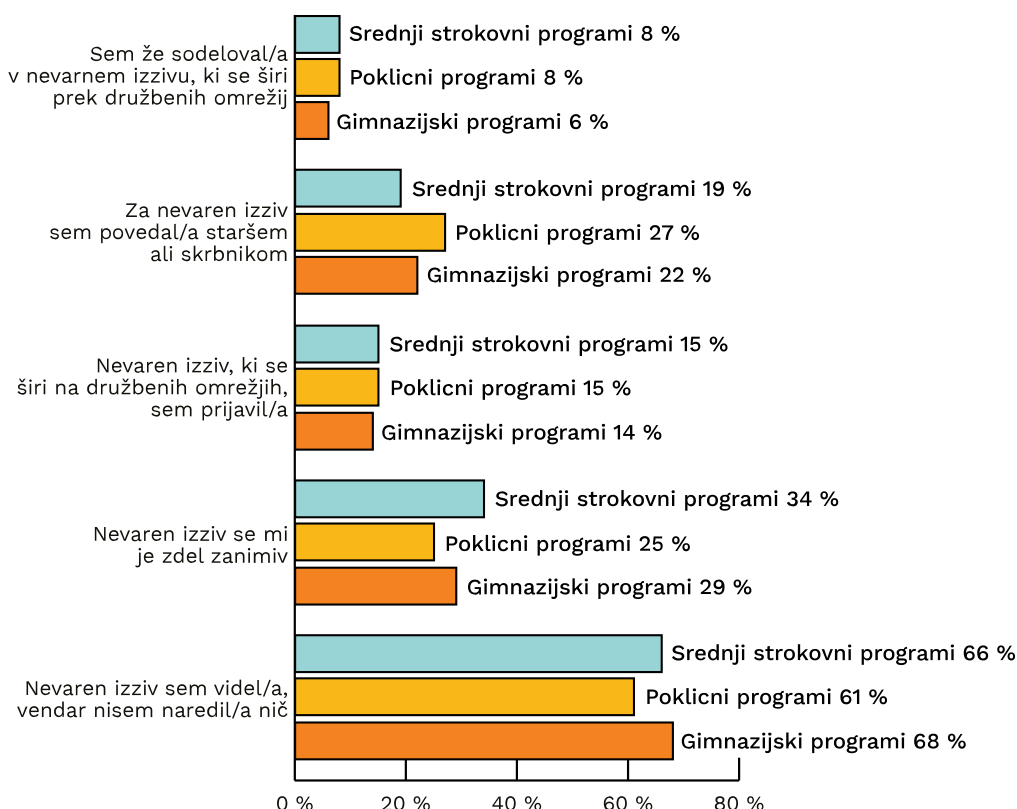
Tudi pri prijavljanju vsebin na družbenih omrežjih razlike med razredi niso izrazite, čeprav to najpogosteje storijo učenci 8. razreda (13 %). Ne glede na razredno stopnjo pa izstopa dejstvo, da večina učencev nevarne izzive sicer opazi, vendar se nanje ne odzove. Delež takšnih posameznikov se glede na razred giblje med 64 % in 74 %.

Sodelovanje v nevarnih izzivih ni enako razširjeno med različnimi srednješolskimi programi. V gimnazijah je v takšnem izzivu že sodelovalo 6 % srednješolcev, v poklicnih programih 8 %, največ pa v srednjih strokovnih šolah (8 %).

Razlike se pojavljajo tudi pri zaznavanju teh izzivov kot zanimivih. Tako jih je ocenilo 29 % gimnazijcev, 25 % udeležencev poklicnih programov in 34 % srednješolcev strokovnih programov. Kljub temu so deleži tistih, ki izziv prijavijo, med programi zelo podobni in se gibljejo med 14 % in 15 %.

Bolj izrazite razlike so povezane s tem, s kom o izzivu spregovorijo. Staršem ali skrbnikom je o tem poročalo 22 % gimnazijcev, 27 % posameznikov v poklicnih programih in 19 % v srednjih strokovnih šolah. Ne glede na izobraževalni program pa ostaja skupna ugotovitev, da večina srednješolcev nevaren izziv sicer zazna, vendar se nanj ne odzove. Takšnih posameznikov je med 61 % in 68 %.

Slika 50: Strinjanje z izjavami o nevarnih izzivih na družbenih omrežjih glede na vrsto SŠ

Deepfake

Družbena omrežja danes omogočajo izjemno hitro deljenje vsebin. Z razvojem in vse večjo dostopnostjo umetne inteligence pa se ob tem pojavljajo tudi nova tveganja, saj je vedno težje presoditi, ali so vsebine resnične ali le tako delujejo. Takšnim ustvarjenim ali spremenjenim slikam, posnetkom in zvočnim zapisom rečemo deepfake.

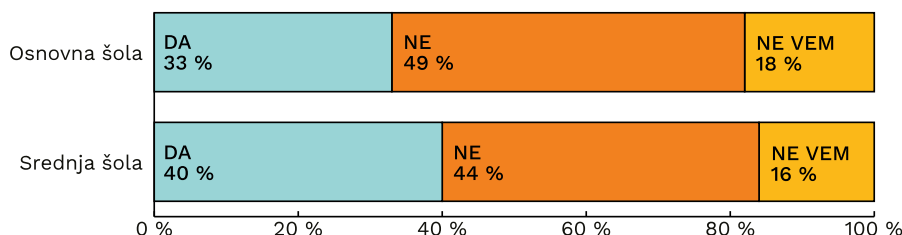
V nadaljevanju se bomo osredotočili na to, ali so mladi za deepfake posnetke že slišali, ali so se z njimi že srečali in kako jih sami razumejo ter ocenjujejo.

Med osnovnošolci približno tretjina anketiranih (33 %) pozna deepfake posnetke, medtem ko je ta delež pri dijakih nekoliko višji in znaša 40 %. Največ osnovnošolcev zanje še ni slišalo (49 %), podobno velja tudi za dijake (44 %). Del vprašanih pa glede tega ni prepričan, in sicer 18 % učencev ter 16 % dijakov.

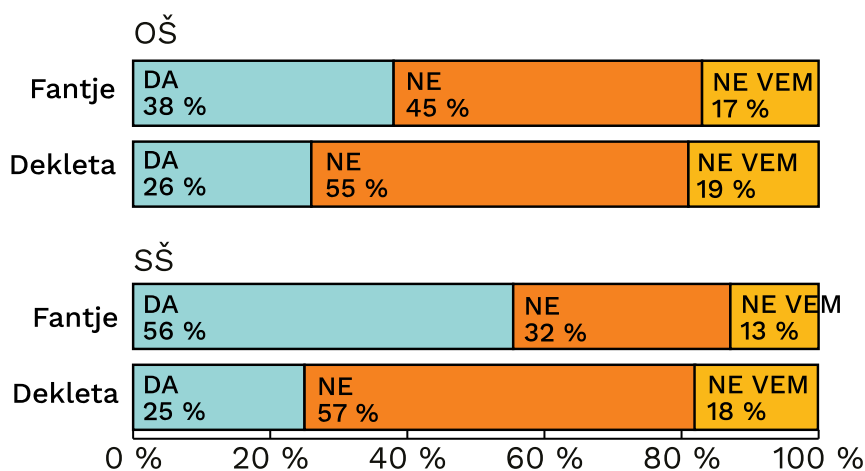
Na obeh stopnjah izobraževanja je med tistimi, ki so že slišali za deepfake posnetke, več moških kot žensk. V osnovni šoli ta delež znaša 38 % pri fantih in 26 % pri dekletih, v srednji šoli pa se razlika med spoloma še izraziteje poveča, in sicer na 56 % pri fantih ter 25 % pri dekletih.

Med tistimi, ki so že slišali za te posnetke, jih je večina, in sicer 79 % osnovnošolcev ter 81 % srednješolcev, že videla video, za katerega menijo, da bi lahko bil deepfake. Nekoliko več učencev (10 %) kot dijakov (8 %) poroča, da takšnega videa še niso videli. Enak delež (11 %) pa glede tega ni prepričan.

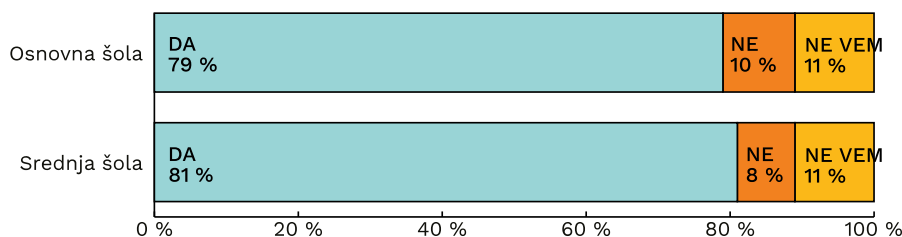
Slika 51: Seznanjenost z deepfake posnetki

Slika 52: Seznanjenost z deepfake posnetki glede na spol

Slika 53: Izpostavljenost videom, ki bi lahko bili deepfake

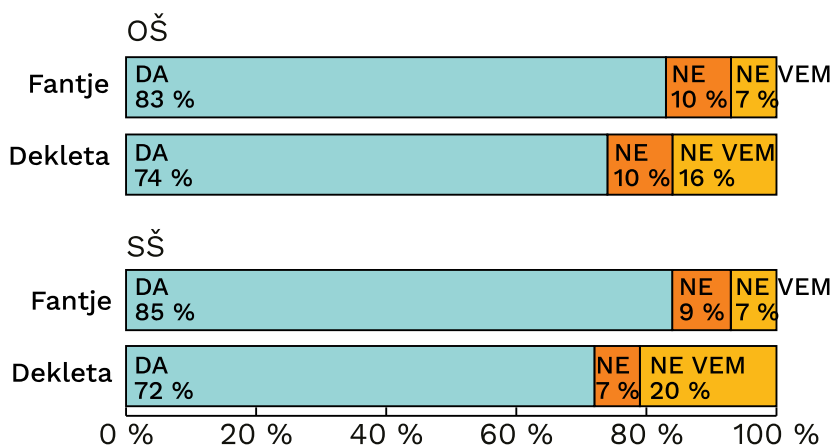
Ponovno velja, da so posnetke na obeh starostnih stopnjah po večini videli fantje (83 % osnovnošolcev in 85 % srednješolcev), vendar je tudi med dekletih v obeh skupinah ta delež visok (74 % osnovnošolk in 72 % srednješolk). Med osnovnošolci (10 %) in srednješolci (9 % fantov, 7 % deklet) je malo takšnih, ki teh posnetkov še niso videli, pri čemer so ti rezu-

ltati primerljivi. V obeh skupinah pa je izrazito več deklet, ki niso prepričane, ali so že kdaj videle video, za katerega menijo, da bi lahko bil deepfake. Med osnovnošolci to velja za 16 % deklet v primerjavi s 7 % fantov, pri srednješolcih pa za kar 20 % deklet v primerjavi s 7 % fantov.

Na obeh stopnjah izobraževanja je najmočnejše izraženo stališče, da bi morali biti deepfake videi jasno označeni kot umetno ustvarjeni, pri čemer so dijaki pri tem še nekoliko bolj odločni (4,14) kot osnovnošolci (3,87).

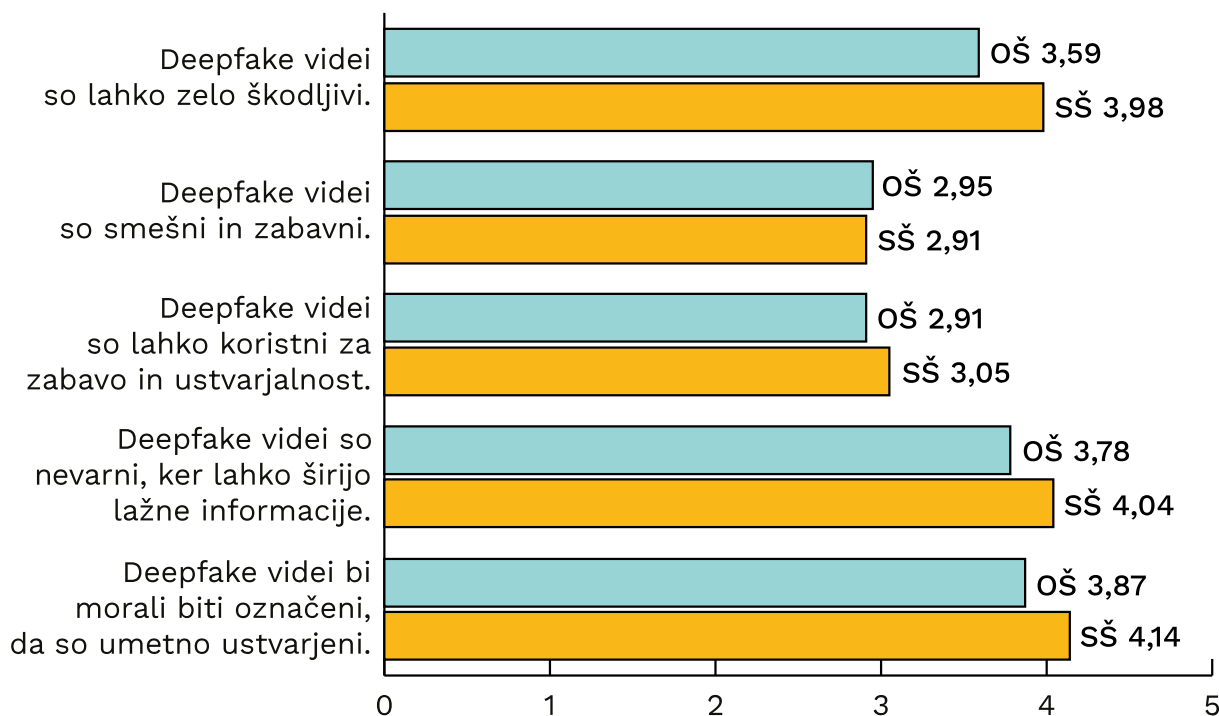
Mladi te posnetke prepoznavajo tudi kot potencialno nevarne in škodljive. Med osnovnošolci se veliko strinjanja pojavlja pri trditvah, da so takšni posnetki lahko zelo škodljivi in nevarni ter da prispevajo k širjenju lažnih informacij (povprečni oceni 3,59 in 3,78). Podobno, še nekoliko izraziteje, to zaznavajo tudi dijaki, pri katerih so povprečne ocene teh trditev še višje (3,98 za škodljivost in 4,04 za nevarnost zaradi širjenja neresničnih vsebin).

Slika 54: Izpostavljenost videom, ki bi lahko bili deepfake glede na spol

Pozitivni vidiki deepfake tehnologije so pri obeh skupinah ocenjeni bolj zadržano. Osnovnošolci sicer v določeni meri prepoznavajo, da so takšni posnetki lahko zabavni in kreativni, vendar so v to manj prepričani (ocene okoli 2,91 do 2,95). Podobno tudi dijaki izražajo nižje strinjanje s trditvami, da so deepfake videi smešni in zabavni (2,91) ali koristni za zabavo in ustvarjalnost (3,05). To nakazuje, da tako osnovnošolci kot srednješolci deepfake tehnologijo predvsem razumejo skozi prizmo tveganj, medtem ko njene pozitivne ali ustvarjalne vidike ocenjujejo bolj zmerno.

Slika 55: Stališča do deepfake posnetkov

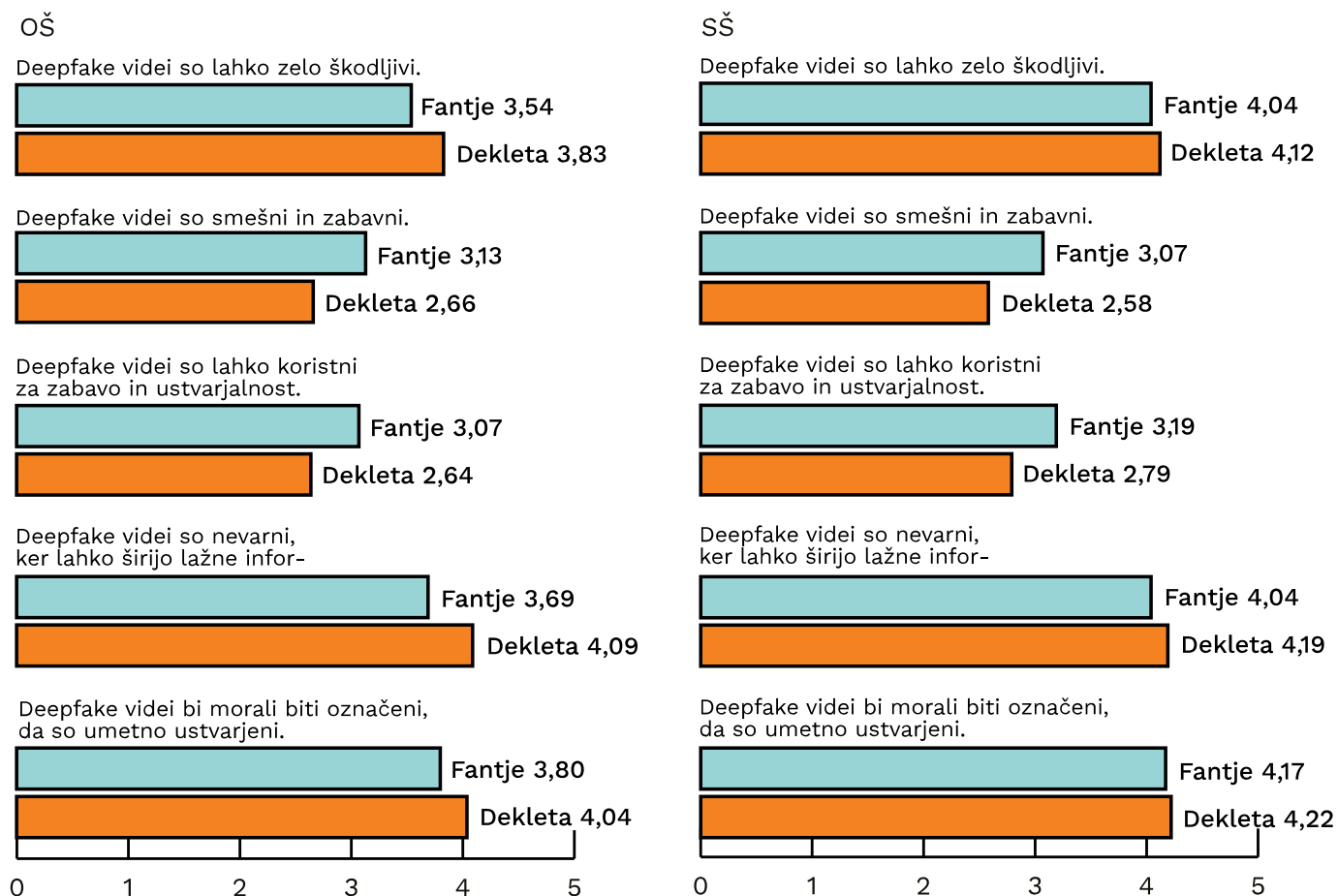
Na obeh stopnjah izobraževanja dekleta bolj poudarjajo potencialno škodljivost deepfake videov ter njihovo nevarnost zaradi širjenja lažnih informacij. Ta razlika je opazna že v osnovni šoli, kjer dekleta v večji meri kot fantje izražajo strinjanje s trditvami o škodljivosti (3,83 proti 3,54) in širjenju neresničnih vsebin (4,09 proti 3,69). Podoben vzorec se kaže tudi med srednješolci, kjer so povprečne ocene pri obeh spolih visoke, a so pri dekletih še nekoliko višje (škodljivost 4,12 proti 4,04, širjenje lažnih informacij 4,19 proti 4,04).

Pri zaznavanju pozitivnih oziroma zabavnih vidikov deepfake videov se na obeh stopnjah izobraževanja dosledno kaže obraten vzorec. Fantje pogosteje kot dekleta menijo, da so

deepfake videi smešni in zabavni ter koristni za zabavo in ustvarjalnost. To velja tako za osnovnošolce (smešni in zabavni 3,13 proti 2,66, koristni za zabavo in ustvarjalnost 3,07 proti 2,64) kot za srednješolce (3,07 proti 2,58 oziroma 3,19 proti 2,79).

Ne glede na stopnjo izobraževanja in spol pa se vsi udeleženci v veliki meri strinjajo, da bi morali biti deepfake videi jasno označeni kot umetno ustvarjeni. To stališče je močno izraženo tako med osnovnošolci, kjer dekleta to potrebo sicer nekoliko izraziteje poudarjajo kot fantje (4,04 proti 3,80), kot tudi med srednješolci, kjer je podpora označevanju zelo visoka pri obeh spolih (4,22 pri dekletih in 4,17 pri fantih).

Slika 56: Stališča do deepfake posnetkov glede na spol

ZAKLJUČNE MISLI

Kot eno ključnih sporočil raziskave DIGI.DR bi želeli izpostaviti, da se z odraščanjem praviloma povečujeta tako intenzivnost rabe digitalnih naprav kot tudi izpostavljenost potencialno problematičnim vsebinam.

Rezultati kažejo, da dekleta v povprečju na napravah preživijo več časa kot fantje, pri obeh skupinah pa raba presega pediatrična priporočila in se približuje ravni, ki je lahko povezana z nekaterimi negativnimi izidi (Berchtold idr., 2018; Cha idr., 2023; Združenje za pediatrijo idr., 2021). Že v osnovni šoli približno polovica deklet poroča, da na družbenih omrežjih preživijo več časa, kot bi si želela, v srednji šoli pa ta delež naraste na približno dve tretjini, pri čemer se zaznana prekomerna raba z odraščanjem opazno povečuje in ni zanemarljiva niti pri fantih.

Mladi se pri uporabi digitalnih naprav v veliki meri srečujejo tudi s škodljivimi vsebinami, med katerimi izstopajo žaljive objave in neprimerno vedenje. Približno polovica je že

opazila nevarne izzive, vendar večina ob tem ne ukrepa in le redki v njih sodelujejo. Poznavanje deepfake posnetkov je sicer še omejeno, vendar so tisti, ki zanje vedo, takšne posnetke večinoma že videli in jih predvsem razumejo kot potencialno škodljive.

Digitalno okolje se razvija hitreje, kot napreduje naše razumevanje njegovih vplivov in tveganja se bodo v prihodnosti še spreminjala. Mladi tehnološki napredek sprejemajo spontano in brez večjih zadržkov, odrasli pa jih moramo pri tem spremljati, razumeti kontekst njihovega spletnega življenja ter ostajati v koraku s spremembami, da jim lahko zagotovimo varnost in podporo pri uporabi tehnologije. To poudarja potrebo po nadaljnjem raziskovanju tega področja ter sistematičnem razvoju preventivnih in podpornih pristopov. Ključno je, da z mladimi o digitalnih izkušnjah govorimo odprto in jih poslušamo, saj bomo le tako lahko pravočasno prepoznali nova tveganja ter soustvarjali varnejše digitalno okolje, ki podpira njihov razvoj in dobrobit.

VIRI

Berchtold, A., Akre, C., Barrense-Dias, Y., Zimmermann, G. in Surís, J.-C. (2018). Daily internet time: Towards an evidence-based recommendation? *European Journal of Public Health*, 28(4), 647–651. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky054>

Boniel-Nissim, M., Marino, C., Galeotti, T., Blinka, L., Ozoliņa, K., Craig, W., Lahti, H., Wong, S. L., Brown, J., Wilson, M., Inchley, J. in Van den Eijnden, R. (2024). A focus on adolescent social media use and gaming in Europe, central Asia and Canada: Health Behaviour in School-aged Children international report from the 2021/2022 survey (Vol. 6). World Health Organization, Regional Office for Europe. <https://iris.who.int/handle/10665/378982>

Carter, B., Payne, M., Rees, P., Sohn, S. Y., Brown, J. in Kalk, N. J. (2024). A multi-school study in England to assess problematic smartphone usage and anxiety and depression. *Acta Paediatrica*, 113(10), 2240–2248. <https://doi.org/10.1111/apa.17317>

Cha, J. H., Choi, Y.-J., Ryu, S. in Moon, J.-H. (2023). Association between smartphone usage and health outcomes of adolescents: A propensity analysis using the Korea youth risk behavior survey. *PLOS ONE*, 18(12), e0294553. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0294553>

Choi, E. J., Christiaans, E. in Duerden, E. G. (2025). Screen time woes: Social media posting, scrolling, externalizing behaviors, and anxiety in adolescents. *Computers in Human Behavior*, 170, 108688. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2025.108688>

Dempsey, S., Lyons, S. in McCoy, S. (2020). Early mobile phone ownership: Influencing the wellbeing of girls and boys in Ireland? *Journal of Children and Media*, 14(4), 492–509. <https://doi.org/10.1080/17482798.2020.1725902>

Diel, A., Lalgi, T., Schröter, I. C., MacDorman, K. F., Teufel, M. in Bäuherle, A. (2024). Human performance in detecting deepfakes: A systematic review and meta analysis of 56 papers. *Computers in Human Behavior Reports*, 16, 100538. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2024.100538>

Gray, C. M., Kou, Y., Battles, B., Hoggatt, J. in Toombs, A. L. (2018). The dark (patterns) side of UX design. V *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (Paper 534). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3173574.3174108>

Middelberg, L. K., Mason, A. E., Miller, S., Helwig, S., & McKenzie, L. B. (2025). Risky social media challenges: A scoping review, 2000–2024. *Injury Epidemiology*, 13, 1. <https://doi.org/10.1186/s40621-025-00647-0>

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2024). *Social media and adolescent health*. National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/27396>

OECD. (2021). Children in the digital environment: Revised typology of risks (OECD Digital Economy Papers No. 302). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9b8f222e-en>

Parry, D. A., Davidson, B. I., Sewall, C. J. R., Fisher, J. T., Mieczkowski, H. in Quintana, D. S. (2021). A systematic review and meta-analysis of discrepancies between logged and self-reported digital media use. *Nature Human Behaviour*, 5, 1535–1547. <https://doi.org/10.1038/s41562-021-01117-5>

Radesky, J., Bridgewater, E., Black, S., O’Neil, A., Sun, Y., Schaller, A., Weeks, H. M. in Campbell, S. W. (2024). Algorithmic content recommendations on a video sharing platform used by children. *JAMA Network Open*, 7(5), e2413855. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2024.13855>

Roe, J., Perkins, M. in Furze, L. (2024). Deepfakes and higher education: A research agenda and scoping review of synthetic media. *Journal of University Teaching & Learning Practice*. <https://doi.org/10.53761/2y2np178>

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S. in Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. *EU Kids Online*. <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>

Združenje za pediatrijo. (2021). Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih: Priporočila slovenskih pediatrov za starše. Združenje za pediatrijo in Sekcija za primarno pediatrijo. <https://www.zdravniskazbornica.si/za-javnost/zasloni>

Yeo, T. E. D., Chu, T. H. in Li, Q. (2025). How persuasive is personalized advertising? A meta-analytic review of experimental evidence of the effects of personalization on ad effectiveness. *Journal of Advertising*, 54(4), 616–631. <https://doi.org/10.1080/00218499.2025.2467763>